

KS. SŁAWOMIR BYLINA* – LUBLIN

ARCHIWALIA NA TEMAT DUSZPASTERSTWA WOJSKOWEGO W ZASOBACH CENTRALNEGO ARCHIWUM WOJSKOWEGO W WARSZAWIE

ARCHIVAL RESOURCES ON MILITARY PASTORALISM IN THE RESOURCES OF THE CENTRAL MILITARY ARCHIVES IN WARSAW

Abstract

The archival holdings of the Central Military Archives in Warsaw contain fonds relating to pastoral ministry in the Polish Army from 1919 to 1983. Among the most important documents from the 1919–1939 period are the files of the Field Bishop's Curia from 1919–1932, the files of the corps district command, and the files of the Cabinet of the Minister of Military Affairs. Among other things, the fonds include internal orders to the Catholic military clergy of the Polish Army, laws and regulations on the organization of military pastoral care in peacetime and in case of war. The correspondence between the ministries and the Field Bishop's Curia includes numerous orders on religious matters, statements, organizational charts, lists of chaplains, as well as reports on the activities of various Catholic and non-Catholic denominations. A small number of the archive's resources contain documents from 1943–1945. The subsequent files are dated 1945–1964 and 1981–1983, the time of the General Military Deanery.

Keywords: Catholic Church; military ministry; chaplaincy; bishop; archives

Translated by Marek Robak-Sobolewski

* Ks. Sławomir Bylina – dr hab. nauk o bezpieczeństwie, prof. KUL, Instytut Nauk Socjologicznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

e-mail: slawekbylina@kul.pl

<https://orcid.org/0000-0002-3975-5625>

Streszczenie

Zasoby archiwalne Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie zawierają zespoły dotyczące duszpasterstwa w Wojsku Polskim w latach 1919-1983. Do najważniejszych dokumentów z okresu 1919-1939 należy zaliczyć akta Polowej Kurii Biskupiej z lat 1919-1932, akta dowództwa okręgów korpusów, akta Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych. W zespołach zgromadzone są m.in. rozkazy wewnętrzne do katolickiego duchowieństwa wojskowego Wojska Polskiego, ustawy i rozporządzenia dotyczące organizacji duszpasterstwa wojskowego w czasie pokoju i na wypadek wojny. W korespondencji pomiędzy ministerstwami a Polową Kurią Biskupią znajdują się liczne zarządzenia w sprawach religijnych, zestawienia, schematy organizacyjne, wykazy kapelanów, jak również sprawozdania z działalności różnych wyznań katolickich i niekatolickich. W niewielkiej ilości w zasobach archiwum znajdują się dokumenty z lat 1943-1945. Kolejne akta datowane są na lata 1945-1964 oraz 1981-1983, czyli czas Generalnego Dziekanatu Wojska Polskiego.

Słowa kluczowe: Kościół katolicki; duszpasterstwo wojskowe; kapelan; biskup; archiwum

Wstęp

Dzieje duszpasterstwa wojskowego w historii Polski¹ posiadają wiele opracowań oraz kilka publikacji ukazujących materiały źródłowe². Pośród znaczących autorów wymienię takich, jak: Janusz Odziemkowski³, Bolesław Spychała⁴, Wiesław Jan Wysocki⁵, Edmund Nowak⁶, Stanisław Podlewski⁷, Franciszek Stopniak⁸, Tadeusz

¹ Definiując duszpasterstwo wojskowego, posłużę się słowami biskupa polowego Wojska Polskiego, który zginął pod Smoleńskiem 4 kwietnia 2010 roku, gen. dyw. Tadeusza Płoskiego: „Duszpasterstwo wojskowe oparte jest na własnej odrębności i autonomii prawnej”, T. Płoski, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Studium prawne z uwzględnieniem praw człowieka i prawa humanitarnego*, Olsztyn 2006, s. 9. Powyższe słowa wskazują na umocowanie prawne omawianej instytucji oraz na pewną odrębność w charakterystycznej posłudze w społeczności wojskowej w Polsce.

² Do wydanych materiałów źródłowych zaliczamy: P. Piontek, M. Wesołowski, *Generalny Dziekanat Wojska Polskiego*, Warszawa 2006; P. Raina, *Kościół w PRL. Dokumenty 1945-1959*, t. 1, Poznań 1994; M. Wesołowski, T. Kośmider, *Duszpasterstwo wojskowe w Polsce w latach 1945-1991*, cz. 1, 1945-1956, Warszawa 2007.

³ J. Odziemkowski, *Służba duszpasterska Wojska Polskiego 1914-1945*, Warszawa 1998.

⁴ J. Odziemkowski, B. Spychała, *Duszpasterstwo wojskowe w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1987.

⁵ *Kapłani wrześniowi. Służba duszpasterska w Wojsku Polskim w 1939 r. Dokumenty, relacje, opracowania*, red. W.J. Wysocki i in., Warszawa 2001.

⁶ E. Nowak, *Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce 968-1831*, Warszawa 1932.

⁷ S. Podlewski, *Wierni Bogu i Ojczyźnie. Duchowieństwo katolickie w walce o niepodległość Polski w II wojnie światowej*, Warszawa 1971.

⁸ F. Stopniak, *Tajna organizacja polskich kapelanów wojskowych w latach II wojny światowej, w: Kościół katolicki na ziemiach polskich w czasie II wojny światowej*, Warszawa 1973, s. 227-252.

Płoski⁹, Dariusz Chodyniecki¹⁰, Sławomir Frątczak¹¹, Zofia Waszkiewicz¹², Marek Wesołowski¹³, Piotr Jaworski¹⁴. Należałoby wymienić także autorów, którzy poruszają w literaturze aspekty prawne duszpasterstwa wojskowego¹⁵, kwestie wyznaniowe¹⁶, przedstawiają martyrologium duszpasterstwa¹⁷, omawiają zagadnienia

⁹ T. Płoski, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Studium prawne z uwzględnieniem praw człowieka i prawa humanitarne*, Olsztyn 2006.

¹⁰ D. Chodyniecki, *Kapelani wojskowi w dziejach Polski do wybuchu II wojny światowej*, „Saeculum Christianum”, 4 (1997) nr 2, s. 105-153.

¹¹ J. Odziemkowski, S. Frątczak, *Polskie duszpasterstwo wojskowe*, Warszawa 1996.

¹² Z. Waszkiewicz, *Duszpasterstwo w siłach zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej 1919-1939*, Toruń 2000.

¹³ M. Wesołowski, *Duszpasterstwo Wojska Polskiego w pierwszych latach powojennych*, Warszawa 2006.

¹⁴ P. Jaworski, *Rys historyczny posługi kapelanów wojskowych w Polsce do czasu utworzenia stałego duszpasterstwa*, „Tarnowskie Studia Teologiczne”, 36 (2017) z. 1, s. 99-118.

¹⁵ Zagadnienia organizacyjno-prawne omówiono podczas Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej z 11 marca 2023 roku, podsumowanej monografią pt. *Duszpasterstwo służb mundurowych w Polsce. Aspekty organizacyjno-prawne*, red. S. Bylina, P. Stanisławski, Lublin 2023. Do opracowań z zakresu prawa zaliczymy prace: B. Ratajczak, *Duszpasterstwo wojskowe*, w: *Prawo wyznaniowe*, red. H. Misztal, Lublin 2000, s. 188-197; J. Kozierawski, *Duszpasterstwo wojskowe w prawie polskim 1919-1993*, Lublin 1995; M. Mrówczyński, *Regulacja prawna duszpasterstwa wojskowego w Polsce. Stan obecny na tle stanu prawnego od konkordatu z 1925 roku*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Prawo”, 36 (307) (1996) s. 107-123; H. Burzyński, *Struktura duszpasterstwa wojskowego w kościelnym prawie powszechnym*, Radom 1999; T. Płoski, *Duszpasterstwo wojskowe w Polsce w świetle stosunków Państwo – Kościół*, „Studia Warmińskie”, 37 (2000) s. 579-595; tenże, *Struktura prawno-organizacyjna duszpasterstwa wojskowego w II Rzeczypospolitej*, „Prawo Kanoniczne”, (2002) nr 3-4, s. 243-268; tenże, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Studium prawne z uwzględnieniem praw człowieka i prawa humanitarne*; K. Łopatecki, *Religijność żołnierzy w świetle artykułów wojskowych – założenia metodologiczne*, „Orientalia Christiana Cracoviensia”, 6 (2014) s. 81-94; S. Karp, *Status Ordynariatu Polowego w Polsce*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, 33 (2020) s. 113-128.

¹⁶ T. Böhm, *Organizacja wojskowa służby duszpasterskiej wyznania rzymsko-katolickiego w II Rzeczypospolitej*, „Wiedza Obronna”, (1993) nr 2, s. 91-101; tenże, *Organizacja wojskowa służby duszpasterskiej wyznania rzymsko-katolickiego w II Rzeczypospolitej*, „Życie i Myśl”, (1994) nr 2, s. 42-50; J. Grzybowski, *W służbie Rzeczypospolitej. Duszpasterstwo wojskowe wyznania prawosławnego w Wojsku Polskim w latach 1919-1949*, Warszawa 2016; M. Hajduczenia, *Prawosławne duszpasterstwo wojskowe w II Rzeczypospolitej (na przykładzie DOK VIII Toruń)*, w: *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, red. J. Ziółek, A. Barańska, W. Matwiejczyk, D. Nawrot, E.M. Ziółek, Lublin 2004, s. 409-422; T.A. Kowalski, *Mniejszości narodowe w Siłach Zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej (1918-1939)*, Toruń 1997; J. Domański, *Kościół Ewangelicko-Augsburski w Poznaniu i w Zachodniej Wielkopolsce w latach 1919-2005*, Poznań 2005; *Mniejszości narodowe i wyznaniowe w siłach zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej 1918-1939. Zbiór studiów*, red. Z. Karpus, W. Rezmer, Toruń 2001.

¹⁷ W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymsko-katolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, t. 1-5, *Straty osobowe*, Warszawa 1977-1981; *Martyrologia duchowieństwa polskiego 1939-1956*, red. B. Bejze, A. Galiński, Łódź 1993, wraz z recenzją: K. Rulka, *Martyrologia duchowieństwa polskiego 1939-1956*, „Ateneum Kapłańskie”, 122 (1994) z. 1, s. 185-188.

regionalne czy prezentują sylwetki poszczególnych biskupów polowych Wojska Polskiego, jednak biorąc pod uwagę temat publikacji, autor ograniczył się tylko do wymienionych powyżej. Wymieni opublikowane pozycje bibliograficzne z lat 1994¹⁸ i 1996¹⁹. W tematyce znamy również liczne kroniki, wspomnienia, pamiętniki, czasopisma o zasięgu krajowym i zagranicznym. Ujęciem historiograficznym zajmował się także autor publikacji²⁰.

Za przedmiot badań niniejszej publikacji autor przyjął kwestię próby ukazania źródeł do badań nad duszpasterstwem wojskowym w zasobach Centralnego Archiwum Wojskowego (CAW), czyli Wojskowego Biura Historycznego im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego w Warszawie. Jest to pierwsze tego rodzaju opracowanie wskazujące na próbę kompleksowego ujęcia zasobów archiwalnych w konkretnej tematyce duszpasterstwa wojskowego. Co prawda w archiwum znajdujemy dwa inwentarze opracowane przez Natalię Mroczek w 1997²¹ i Patrycję Kaczmańską w 2009 roku²², jednakże autor w wyniku kilkuletnich kwerend dotarł do kolejnych dokumentów źródłowych znajdujących się w innych zasobach CAW. W tym celu praca ma za zadanie wskazanie kolejnych przestrzeni do aktualnego procesu badawczego. Prace podjęte nad poruszaną tematyką realizowane są w ramach projektu badawczego Ministerstwa Edukacji i Nauki²³.

Warto również dostrzec kwestie rozproszenia źródeł archiwalnych opisujących dzieje duszpasterstwa wojskowego. Wśród archiwów posiadających zasoby na poruszany temat warto wymienić dodatkowo archiwa krajowe, m.in. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Archiwum Ordynariatu Polowego w Warszawie, Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu, Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach, Archiwum Diecezji Łomżyńskiej oraz Archiwum Diecezjalne Siedleckie. Wymienić trzeba również archiwa zagraniczne, m.in. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, Archiwum Polskiej Misji Katolickiej we Francji, Archivio Segreto Vaticano, Archivio Storico della Segreteria di Stato, Archivio storico San Pietro in Vincoli, Pontificium Institutum Studiorum Ecclesiasticorum, w których autor

¹⁸ H. Sieński, *Polskie duszpasterstwo wojskowe. Bibliografia*, t. 1, Warszawa 1994.

¹⁹ Tenże, *Polskie duszpasterstwo wojskowe. Bibliografia*, t. 2, Warszawa 1996.

²⁰ S. Bylina, *Źródła i materiały do dziejów duszpasterstwa wojskowego na terenie diecezji siedleckiej*, „Rocznik Białkopodlaski”, 23 (2015) s. 359-380; tenże, *Historiografia duszpasterstwa wojskowego na Pomorzu Zachodnim*, <https://readgur.com/doc/1426825/ks.-ppor.-dr-slawomir-bylina--historiografia-duszpasterstwa> (dostęp: 20.04.2016); tenże, *Rola duszpasterstwa wojskowego w dziejach Polski do 1918 r.*, w: *Elementy teorii i praktyki transdyscyplinarnych badań problemów bezpieczeństwa*, t. IV, *Odkrywanie znaczeń w naukach o bezpieczeństwie*, red. A. Filipek, Siedlce 2015, s. 277-289.

²¹ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), *Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym*, oprac. N. Mroczek, Warszawa 1997.

²² Archiwum MON, *Inwentarz zespołu akt Generalnego Dziekanatu Wojska Polskiego z lat 1945-1964*, oprac. P. Kaczmańska, Modlin 2009.

²³ Projekt badawczy MEiN Kampania Polska 1939 Synteza. Projekt badawczy MEiN/2021/DPI/319. Plan realizacji działania nr K39/22/D7/2/3.

proceedzi kwerendy w ramach wspomnianego projektu badawczego²⁴. Wielu badaczy, zajmując się poszczególnymi okresami posługi kapelańskiej, sięga do określonej bazy źródłowej. Wiąże się to również z pracami przybliżającymi zasięg terytorialny posługi kapelańskiej.

Omawiając podstawowe informacje na temat duszpasterstwa wojskowego i zasobów na jego temat znajdujących się w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie, należy stwierdzić, że dostępne dokumenty obejmują jedynie 60 lat XX wieku. W celu opisanja źródeł należy przedstawić kilka okresów historycznych, które odpowiadają zasobom źródłowym.

W pierwszej części publikacji omówię proces tworzenia Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego, w tym tworzenie się struktury organizacyjnej z Konsystorzem Polowym i Kurią Polową Wojska Polskiego na czele. Zasygnalizuję proces tworzenia się struktury organizacyjnej duszpasterstwa wojskowego na czas pokoju i wojny. Kolejnym etapem w organizowaniu duszpasterstwa wojskowego jest czas Generalnego Dziekanatu Wojska Polskiego, którego zasoby znajdują się w omawianym archiwum.

W drugiej części pracy opiszę zasoby źródeł archiwalnych dotyczących duchowieństwa katolickiego w Wojsku Polskim z podziałem na cztery okresy historyczne. Pierwszy przedstawia czas międzywojenny, drugi omawia materiały archiwalne okresu II wojny światowej, następnie wymienione zostaną źródła z lat 1945-1964 oraz akta z lat 1981-1983.

Na zakończenie przedstawiona zostanie wybrana literatura przedmiotu, ukazująca podstawowe źródła i opracowania w aspekcie duszpasterstwa wojskowego w omawianym okresie czasowym 1918-1983.

Proces tworzenia Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego

Rozpoczynając omówienie etapów powstawania duszpasterstwa wojskowego w Polsce, należy zacząć od dnia 9 listopada 1918 roku, kiedy powołano do życia Konsystorz Polowy Rzymskokatolicki. Instytucję tę powołano na podstawie porozumienia podpisanego przez kierownika Ministerstwa Spraw Wojskowych płk. Jana Wroczyńskiego i arcybiskupa warszawskiego Aleksandra Kakowskiego. Z dniem 10 grudnia 1918 roku Konsystorz wszedł w skład Departamentu Mobilizacyjno-Organizacyjnego w ramach nowej organizacji Ministerstwa Spraw Wojskowych²⁵.

Dnia 18 stycznia 1919 roku ogłoszono rozporządzenie naczelnego wodza Józefa Piłsudskiego ustalające duszpasterstwo wojskowe na czele z biskupem polowym dr. Stanisławem Galem, który został mianowany przez papieża Benedykta XV w porozumieniu z Naczelnikiem Państwa²⁶. Funkcję tę pełnił do

²⁴ Celem opracowania jest m.in. ukazanie zasobów źródeł do dziejów duszpasterstwa wojskowego w obliczu wybuchu II wojny światowej. W planach jest również monografia o tej tematyce.

²⁵ Dziennik Rozkazów Wojskowych (dalej: Dz. Roz.) 1918, nr 9, poz. 212. Na czele Konsystorza Polowego (1918-1919) stał naczelny kapelan, ks. Jan Pajkert, wraz z regensem konsystorza (szef kancelarii), sekretarzem i personelem pomocniczym.

²⁶ Dekret Naczelnego Wodza Wojsk Polskich o porządku hierarchicznym duchowieństwa w Wojsku Polskim, Dz. Roz. 1919, nr 10, s. 252.

16 lutego 1933 roku²⁷. Z dniem 3 marca 1919 roku Konsystorz Polowy w myśl prawa kanonicznego²⁸ otrzymał nazwę Kurii Biskupiej Wojska Polskiego²⁹.

Z chwilą reorganizacji Ministerstwa Spraw Wojskowych Kuria Biskupia Wojsk Polskich podzielona została w dniu 15 maja 1920 roku na dwa wydziały – organizacyjno-administracyjny i oświatowo-archiwalny zwany też oświatowo-metrykalnym³⁰. W ramach Kurii Biskupiej powołano Komisję Administracyjną, przekształconą w Radę Administracyjno-Gospodarczą³¹. Następnie w celu przeprowadzania wizytacji bp Gall utworzył Komisję Rewizyjną (1924–1927). Dekretem z 14 kwietnia 1926 roku erygował on Sąd Biskupi Wojsk Polskich, który rozpoczął działalność 1 maja 1926 roku³².

W dniu 10 lutego 1925 roku Polska podpisała konkordat ze Stolicą Apostolską³³. W konsekwencji z dniem 27 lutego 1926 roku papież Pius XI dekretem Nuncjusza Apostolskiego w Polsce zatwierdził *Statut Duszpasterstwa Wojskowego* w Polsce. Na mocy dekretu na czele duszpasterstwa stanął biskup polowy, który utworzył Kurię Polową³⁴. Decyzją Stolicy Apostolskiej duszpasterstwo wojskowe otrzymało statut zatwierdzony przez władze państwowe Rzeczypospolitej Polskiej³⁵. W myśl rozkazu Ministra Spraw Wojskowych z 12 maja 1927 roku ustalającego skład osobowy Kurii Biskupiej Wojsk Polskich nastąpiła zmiana nazwy na Polową Kurię Biskupią³⁶.

Kolejna organizacja duszpasterstwa na stopie wojennej miała miejsce w 1931 roku³⁷. Biskupem polowym Wojsk Polskich został ks. Józef Gawlina z dniem 29 marca 1933 roku, który w czasie II wojny światowej został biskupem Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, co dzięki zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską nadało mu jurysdykcję do posługi Wojsku Polskiemu poza granicami kraju³⁸. Można w tym miejscu wymienić źródła i literaturę dotyczącą obecności polskich kapelanów wojskowych w takich miejscach, jak: Rumunia, Węgry, Francja, Włochy, Szwajcaria,

²⁷ Odziemkowski, Spychała, *Duszpasterstwo wojskowe*, s. 61.

²⁸ KPK, kan. 363.

²⁹ Na czele Kurii Biskupiej (1919–1920) stał kanclerz ks. Tadeusz Jachimowski (1919–1933), który czuwał nad sekcjami: administracyjną, gospodarczą, oświatową i metrykalną oraz kancelarią Kurii (Dz. Roz. 1919, nr 18, poz. 895).

³⁰ CAW, I.300.19.1; Rozkazy wewnętrzne do katolickiego duchowieństwa wojskowego (dalej: RW) nr 9 z 1920 r., par. 4.

³¹ CAW, L300 19.2; RW nr 15 z 1924 r., par. 2.

³² CAW, 1300 19.2; RW nr 9 z 1926 r., par. 1: W skład sądu wchodził oficjał, sześciu sędziów, notariusz, obrońca, promotor sprawiedliwości i siły pomocnicze.

³³ *Konkordat zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską a Polską z dnia 10 lutego 1925 r.*, DzU 1925, nr 72, poz. 501.

³⁴ J. Humeński, *Wspomnienia wojenne kapelanów wojskowych 1939–1945*, Warszawa 1974, s. 10.

³⁵ Odziemkowski, Spychała, *Duszpasterstwo wojskowe*, s. 62.

³⁶ CAW, L300 19.1. RW nr 12 z 1927, par. 1.

³⁷ CAW, I.303.7.92.

³⁸ *Józef Feliks Gawlina: Biskup Polowy Polskich Sił Zbrojnych*, oprac. A.K. Kunert, Warszawa 2002.

Bałkany, Wielka Brytania, Ameryki i Australia³⁹, jednak należy odnieść się do szlaku Armii Polskiej gen. Władysława Andersa⁴⁰ i posługi abp. Józefa Gawliny do 1947 roku⁴¹.

Kolejny etap opieki duszpasterskiej nad żołnierzami sięga czasów Generalnego Dziekanatu Wojska Polskiego. Z chwilą formowania się jednostek WP w ZSRR, począwszy od 1. Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki, w dniu 8 maja 1943 roku zaczęło formować się duszpasterstwo wojskowe. Na kapelana Generalnego Dziekanatu WP wybrano ks. Wilhelma Kubsza, który został wezwany do sztabu partyzanckiego, gdzie oznajmiono mu, że ma się udać do Moskwy⁴². Dnia 10 sierpnia 1943 roku polskie jednostki w Sielcach zostały przekształcone w I Korpus Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR, a ks. W. Kubsza mianowano jego dziekanem. Dnia 18 marca 1944 roku I Korpus przekształcono w I Armię Polską w ZSRR. Ksiądz Kubsz objął wówczas funkcję dziekana I Armii Polskiej, a swoje dotychczasowe obowiązki przekazał ks. kpt. Janowi Śpiewakowi.

Rozkazem nr 47 z 9 października 1944 roku Naczelny Dowódca WP zdecydował o sformowaniu organów służby sprawiedliwości III Armii i Głównego Wydziału Duszpasterstwa Wojska Polskiego przy Naczelnym Dowództwie WP. Nacelnemu Dowódcy bezpośrednio podlegał Generalny Dziekan WP, którym został ks. ppłk Wilhelm Kubsz⁴³. Funkcję tę pełnił on tylko do 31 stycznia 1945 roku, kiedy to zwolniono go z niej oraz z wojska, pozbawiając wszelkich odznaczeń.

³⁹ Zakres badawczy jest realizowany również przez autora pracy dzięki kwerendzie archiwalnej w archiwach w Londynie, Paryżu, Rzymie, Wilnie i USA.

⁴⁰ Z. Werra, *Rząd sowiecki a sytuacja społeczno-religijna Polaków deportowanych do ZSRR, w: Państwo – religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku*, red. J. Durka, Kalisz 2014, s. 174-202; R. Roguski, *Duszpasterstwo wojskowe i religijność żołnierzy Armii Polskiej w ZSRR, na Bliskim Wschodzie i w kampanii włoskiej*, „Rocznik Naukowy. Historia Religii na Ukrainie”, 24 (2014) nr 1, s. 616-627; W.J. Wysocki, *Duszpasterstwo wojskowe w Armii Polskiej w ZSRR i w I Armii Wojska Polskiego*, „Saeculum Christianum. Pismo Historyczne”, 20 (2013) s. 217-232.

⁴¹ Na temat abp. J. Gawliny znajdujemy liczne opracowania źródeł i materiałów oraz liczną literaturę. Wymienię przykładową: D. Bednarski, *Biskup Józef Gawlina jako opiekun Polaków na emigracji*, Katowice 2019; J. Bańka, *Arcybiskup Józef Gawlina 1892-1964*, Katowice 1992; K. Biegun, *Arcypasterz Polski Wygnańczej Biskup Polowy WP ksiądz Józef Feliks Gawlina (1892-1964)*, Warszawa 1993; M. Kłakus, *Okoliczności wyboru Józefa Gawliny Biskupem Polowym (1933)*, w: *Duszpasterstwo służb mundurowych w Polsce. Aspekty organizacyjno-prawne*, red. S. Bylina, P. Stanisław, Lublin 2023, s. 51-76.

⁴² A. Topol, *Wilhelm Kubsz (1911-1978): pierwszy kapelan Ludowego Wojska Polskiego*, Katowice 1983, s. 8-10; W.J. Wysocki, *Duszpasterstwo wojskowe w Armii Polskiej w ZSRR i w I Armii Wojska Polskiego*, w: *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, red. J. Ziółek, A. Barańska, W. Matwiejczyk, D. Nawrot, E.M. Ziółek, Lublin 2004, s. 583.

⁴³ *Organizacja i działania bojowe Ludowego Wojska Polskiego w latach 1943-1945*, red. M. Anusiewicz, Warszawa 1958, s. 206-207. Najprawdopodobniej doszło do konfliktu między M. Rolą-Żymierskim a W. Kubszem na tle tej podległości, choć są informacje świadczące o tym, że konflikt dotyczył stosunku do żołnierzy AK.

Nowym generalnym dziekanem WP 2 lutego 1945 roku został zawodowy kapelan z okresu przedwojennego ks. płk Stanisław Warchałowski⁴⁴.

Po zakończeniu działań wojennych Naczelny Dowódca WP, Marszałek Polski Michał Rola-Żymierski wydał rozkaz 5 listopada 1945 roku, który rozformowywał Główny Wydział Duszpasterstwa Wojska Polskiego⁴⁵. W miejsce poprzedniej instytucji w dniu 20 listopada powołano Duszpasterstwo Ministra Obrony Narodowej Wyznania Rzymskokatolickiego, na którego czele stanął generalny dziekan WP.

W listopadzie 1947 roku Duszpasterstwo MON zostało przemianowane na Generalny Dziekanat WP. Ponownie nastąpiły przeformowania zgodnie z rozkazem organizacyjnym MON nr 0263/Org z 15 listopada 1947 roku⁴⁶. Dodatkowo władze dążyły do całkowitego upaństwowienia i laicyzacji szkolnictwa. Utrudniano działalność duszpasterską, a nawet zamykano kościoły. Sytuacja ta zmusiła Episkopat Polski do reakcji. Dnia 12 maja 1948 roku kardynałowie August Hlond i Adam Sapieha wystosowali list do ówczesnego wiceministra administracji publicznej Władysława Wolskiego z propozycją przedstawienia kwestii organizacji duszpasterstwa wojskowego i wyboru naczelnego kapelana⁴⁷. Jednocześnie Stolica Apostolska 21 kwietnia 1948 roku uchyliła *Statut Duszpasterstwa Wojskowego* z 1926 roku. Powodem takiego postępowania był fakt, że statut w zmienionych warunkach nie odpowiadał potrzebom i był niewykonalny, dając błędną wykładnię, która wprowadzała zamieszanie w dziedzinie jurysdykcji kościelnej i narażała sakramenty święte na niebezpieczeństwo nieważności⁴⁸. W ten sposób władza jurysdykcyjna nadana kapelanom wojskowym wygasła. Zlikwidowano parafie wojskowe. Do chwili ustanowienia biskupa polowego sprawy duszpasterstwa wojskowego Watykan powierzył Episkopatowi, zaś prawo udzielania jurysdykcji kapelanom należało do biskupów diecezjalnych⁴⁹. W odpowiedzi na taki stan rzeczy Ministerstwo Administracji Publicznej 31 maja 1948 roku nie przyjęło postanowień Stolicy Apostolskiej i Episkopatu, tłumacząc werbunek kapelanów za konieczność, aby ratować morale w wojsku, gdyż tego nie czyni Kościół. Wymiana poglądów na powyższe tematy między Episkopatem a Ministerstwem trwała dość długo, jednak nie przyniosła wymiernych rozwiązań⁵⁰. Dnia 30 września 1948 roku Episkopat wysłał do Ministerstwa Administracji Publicznej projekt *Statutu Duszpasterstwa Wojskowego* i zaproponował porozumienie w celu jego akceptacji. Jak wskazuje dokumentacja, władze komunistyczne nie były zainteresowane wprowadzeniem statutu. Wiedziały jednak, że Kościół w społeczeństwie polskim odgrywa ogrom-

⁴⁴ Wysocki, *Duszpasterstwo wojskowe w Armii Polskiej w ZSRR i w I Armii Wojska Polskiego*, w: *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, red. J. Ziółek, A. Barańska, W. Matwiejczyk, D. Nawrot, E.M. Ziółek, Lublin 2004, s. 589.

⁴⁵ CAW, Główne Kwatermistrzostwo WP, sygn. III.446.18, rozkaz nr 0310/Org.

⁴⁶ CAW, Sztab Generalny WP, sygn. IV.501.1/A.161.

⁴⁷ T. Płoski, *Próby reorganizacji duszpasterstwa wojskowego w Polsce po II wojnie światowej*, „Nasza Służba”, (1997) nr 5, s. 10; zob. także Raina, *Kościół w PRL*, s. 121-122.

⁴⁸ Wesołowski, *Duszpasterstwo Wojska Polskiego w pierwszych latach powojennych*, s. 12.

⁴⁹ Wesołowski, Kośmider, *Duszpasterstwo wojskowe w Polsce w latach 1945- 1991*, s. 17-18; Raina, *Kościół w PRL*, s. 117-118.

⁵⁰ Płoski, *Próby reorganizacji duszpasterstwa wojskowego*, s. 10.

ną rolę, dlatego nie zdecydowały się na całkowitą likwidację duszpasterstwa wojskowego⁵¹.

Rozkazem organizacyjnym nr 053/Org. z 12 czerwca 1950 roku⁵² podporządkowano Generalny Dziekanat WP Szefowi Głównego Zarządu Politycznego i przeniesiono z etatu nr 44/21 na etat nr 44/22⁵³ o stanie osobowym 18 wojskowych i 1 kontraktowy. Ograniczono wówczas posługę kapelanów do pogrzebów osób wojskowych, chrztów, Komunii św. oraz spowiedzi w okresie Wielkiego Postu, Wielkanocy i Bożego Narodzenia.

Rozkazem Ministra Obrony Narodowej nr 130/Org. z 27 listopada 1989 roku Generalny Dziekanat WP został podporządkowany Szefowi Głównego Zarządu Wychowawczego WP. Po zmianie ustroju państwa nastąpiła przemiana w funkcjonowaniu i organizacji duszpasterstwa wojskowego. Z dniem 21 stycznia 1991 roku ojciec św. Jan Paweł II przywrócił Polsce Ordynariat Polowy i zatwierdził jego statut. Duszpasterstwo zaczęło nawiązywać do tradycji II RP.

W latach 1943-1991 funkcję generalnego dziekana WP pełnili kolejno: ks. płk Wilhelm Kubsz (1943-1945), ks. płk Stanisław Warchałowski (1945-1947) [3], ks. płk Wacław Pyszkowski (1947-1950), ks. płk Roman Szemraj (1950-1964), ks. płk dr Julian Humeński (1964-1986)[4], ks. płk Florian Klewiado (1986-1991).

Zasoby źródeł archiwalnych dotyczących duszpasterstwa w Wojsku Polskim

Wykaz poszczególnych dokumentów ukazujących zasoby źródeł na temat duszpasterstwa wojskowego w zasobach Centralnego Archiwum Wojskowego podzielę na cztery okresy historyczne, które nawiązują do nazewnictwa i dostępności materiałów źródłowych.

1. Zasoby źródeł w latach 1918-1939.
2. Źródła z okresu II wojny światowej 1940-1945.
3. Źródła Generalnego Dziekanatu z lat 1946-1960.
4. Akta Generalnego Dziekanatu z lat 1981-1983.

1. Zasoby źródeł w latach 1918-1939

Zasoby archiwalne z lat 1918-1939 w ramach Centralnego Archiwum Wojskowego są najliczniejsze z wyżej wymienionych okresów historycznych. Najważniejsze z nich to akta wytworzone m.in. przez Polową Kurię Biskupią i dowództwa okręgów korpusów. Zespół akt Polowej Kurii Biskupiej obejmuje 48 jednostek archiwalnych (dalej j.a.) i zawiera rozkazy wewnętrzne z lat 1919-1933 (niekompletne), księgi ewidencji zmarłych, zabitych, rannych i zaginionych. Dodatkowo znajdujemy zezwolenia wojskowe na zawarcie związków małżeńskich i wykazy nowonarodzonych z parafii wschodnich. Interesujące są protokoły Sądu Biskupa Polowego w sprawie nieważności małżeństw oraz wykazy uposażenia kapelanów. W ramach tego zespołu znajdujemy także wszelką korespondencję.

⁵¹ Piontek, Wesołowski, *Generalny Dziekanat Wojska Polskiego*, s. 23. Pełny projekt *Statutu Duszpasterstwa Wojskowego* zob. Płoski, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Studium prawne z uwzględnieniem praw człowieka i prawa humanitarnego*, s. 10-11.

⁵² CAW, Sztab Generalny WP, sygn. IV 501.1/A 178.

⁵³ CAW, sygn. 1678/84/1517.

Kolejną część dokumentów archiwalnych ukazującą działalność duszpasterstwa wojskowego można opisać w ramach instytucji państwowych Ministerstwa Spraw Wojskowych. Do podstawowych, w których znajdują się materiały na temat duszpasterzy, należą: Gabinet Ministra (8 j.a.), Oddział I Mobilizacyjno-Organizacyjny Sztabu (2 j.a.), Oddział VI Prawny (1 j.a.), Biuro Personalne Ministerstwa Spraw Wojskowych, Biuro Kontroli, Korpus Kontrolerów (2 j.a.), Biuro Wyznań Niekatolickich (11 j.a.), Departament Dow. Ogólnego (4 j.a.), Departament X Spraw Poboru (1 j.a.), Biuro Administracji Armii (2 j.a.), Departament Sprawiedliwości (1 j.a.), Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych (6 j.a.), Wojskowe Biuro Historyczne (2 j.a.). W wymienianych dokumentach znajdujemy m.in. rozkazy i zarządzenia organizacyjne, zestawienia i schematy organizacyjne służby duszpasterskiej, w tym organizację służby duszpasterskiej na stopie wojennej i w czasie pokoju. Znajdujemy projekty ustaw o organizacji duchowieństwa wojskowego. W aspekcie kadrowym są dokumenty świadczące o etatach Kurii Biskupiej, wykazy imienne kapelanów odznaczanych Krzyżem Walecznych, Krzyżem i Medalem Niepodległości oraz innymi odznaczeniami. Jest także korespondencja dotycząca praktyk religijnych w wojsku oraz budynków kościelnych i klasztornych. W zasobach akt są także informacje i materiały o działalności różnych wyznań katolickich i niekatolickich, stowarzyszeń religijnych i sekt.

Dodatkowo bardzo cenne informacje znajdują się w dokumentach struktur organizacyjnych Sił Zbrojnych okresu międzywojennego, są to np. kolejne Oddziały Sztabu Generalnego, Oddziały Instytucji, Szefostwa, Fronty, Armie (1-7), DOK (I-X), Komendy Garnizonów (69)⁵⁴. W treści wymienionych akt zawarte są podstawowe informacje, np. w rozkazach dziennych czy opisach wydarzeń z życia garnizonu, w których znajdują się regularne odniesienia do posługi kapelanów wojskowych.

Należy również dodać, że materiały dotyczące spraw organizacyjnych i personalnych katolickiego duszpasterstwa wojskowego w latach 1918-1933 można także znaleźć w kolekcjach dzienników rozkazów Ministerstwa Spraw Wojskowych, w dziennikach personalnych, rozkazach oficerskich oraz w kartotece akt personalnych i odznaczeniowych.

Poniżej przedstawiam wykaz inwentarzowy zasobów archiwalnych CAW z okresu międzywojennego. Bazą źródłową jest, uzupełniony przez autora, inwentarz, opracowany przez Natalię Mroczek w 1997 roku⁵⁵.

⁵⁴ CAW, *Inwentarz zespołu (zbioru) akt Komend Garnizonów z lat 1918-1939*.

⁵⁵ CAW, *Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym*, s. 1-10.

Tabela 1. Zasoby archiwalne duszpasterstwa wojskowego w okresie międzywojennym

Lp.	Nazwa i treść	Daty	Liczba teczek	Sygnatura
1	<u>Gabinet Ministra</u> Sprawy wyznaniowe: wyznania, sekty, stowarzyszenia religijne. Sprawy duchowieństwa katolickiego i niekatolickiego. Instrukcja dla katolickiego duszpasterstwa wojskowego. Skład osobowy Polowej Kurii Biskupiej. Sprawy kościelne świątyń i cmentarzy. Świąta, pogrzeby, świątynie, cmentarze. Korespondencja w sprawach duchowieństwa. Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Rosji. Korespondencja w sprawach wyznaniowych kościelnych (święta, pogrzeby, sprzęt liturgiczny, świątynie, cmentarze).	1919-1937	8	I.300.1.403-410
2	<u>Gabinet Ministra</u> Instytut Badań Spraw Narodowościowych	1938-1939	1	I.300.1.413
3	<u>Oddział I Mobilizacyjno-Organizacyjny Sztabu</u> Organizacja i etaty Kurii Biskupiej	1920-1921	2	I.300.7.273-274
4	<u>Oddział VI Prawny</u> Projekty ustaw o organizacji duchowieństwa wojskowego i kapelanów wojskowych wyznań niekatolickich. Sprawy ekshumacji zwłok na cmentarzach wojennych.	1919-1920	1	I.300.12.7
5	<u>Biuro Personalne Ministerstwa Spraw Wojskowych</u> Przeniesienia kadrowe kapelanów, karty meldunkowe kapelanów.	1928-1937	1	I.300.12.31-34
6	<u>Biuro Kontroli</u> Przebudowa kościoła garnizonowego w Siedlcach.	1930-1931	1	I.300.15.5
7	<u>Korpus Kontrolerów</u> Materiały do preliminarza budżetowego Ministerstwa Spraw Wojskowych dla Kurii Biskupiej. Raport z kontroli Cmentarza Wojskowego na Powązkach.	1927-1934	2	I.300.16.314, 699
8	<u>Biuro Personalne</u> Sprawy personalne kapelanów wyznań katolickich. Zestawienia statystyczne duchowieństwa wojskowego.	1929-1939	4	I.300.18.31-34

Lp.	Nazwa i treść	Daty	Liczba teczek	Sygnatura
9	<u>Polowa Kuria Biskupia</u> Rozkazy wewnętrzne. Księgi ewidencji zmarłych, zabitych, rannych i zaginionych. Zezwolenia wojskowe na zawarcie związków małżeńskich. Korespondencja w sprawach zawierania i unieważniania małżeństw. Wykazy nowonawróconych parafii wschodnich. Protokoły Sądu Biskupa Polowego w sprawach o nieważność małżeństw. Wykazy uposażenia. Akta sprawy ks. Bronisława Mullera.	1918-1939	48	I.300.19.1-48
10	<u>Biuro Wyznań Niekatolickich</u> Projekt przepisów służbowych dla kapelana wojskowego. Rozporządzenia w sprawie nabożeństw. Ustalanie tekstów przysięgi i zaprzysiężenia rekrutów. Przepisy i korespondencja dotyczące praktyki i uroczystości religijnych. Korespondencja dotycząca budowy i renowacji świątyń i cmentarzy. Wykazy i rozliczenia wydatków na potrzeby duszpasterskie. Korespondencja dotycząca opracowania preliminarzy budżetowych. Budowy, remonty, dzierżawa świątyń przez wojsko. Projekt ustawy o powszechnym obowiązku służby wojskowej osób duchownych. Przepisy dotyczące organizacji uroczystości państwowych. Korespondencja w sprawie nauczania religii w szkołach i organizacji pogadanek religijnych w wojsku. Projekt rozkazu regulującego udział wojska w uroczystościach pogrzebowych.	1920-1939	11	1.300.20.3.36. 38.93.105.109. 133,134,136-138
11	<u>Kierownictwo Marynarki Wojennej</u> Kongres Eucharystyczny. Sprawy dotyczące świątyń kościelnych. Zbiórki na kościoły. Zgon papieża Piusa XI – nabożeństwo żałobne.	1932-1939	2	1.300.21.59
12	<u>Departament Dowództwa Ogólnego</u> Sprawy religijne i narodowościowe. Polityka wyznaniowa. Zarządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Zestawienia sumaryczne statystyki wyznaniowej. Cmentarze garnizonowe.	1927-1939	4	1.300.22.34, 45,127,138
13	<u>Departament X Spraw Poboru</u> Zarządzenia w sprawie organizacji służby duszpasterskiej.	1921-1923	1	1.300.36.1
14	<u>Biuro Administracji Armii</u> Sprawy wyznaniowe, małżeńskie, pogrzeby, samobójstwa, grobownictwo.	1923-1925	2	1.300.54.17.183

Lp.	Nazwa i treść	Daty	Liczba teczek	Sygnatura
15	<u>Departament Sprawiedliwości</u> Korespondencja dotycząca budynków kościelnych i klasztornych, spraw narodowościowych w Małopolsce Wschodniej i na Wołyniu.	1923-1933	1	1.300.58.78
16	<u>Oddz. I NDUP</u> Tymczasowa instrukcja dla duszpasterzy polowych WP.	1920	1	1.301.7.70
17	<u>Oddz. IV NDMP</u> Zbiór zarządzeń i rozkazów zasadniczych obowiązujących duszpasterstwo polowe.	1920	1	1.301.10.24
18	<u>Szef. Intendencji NDWP</u> Pobory dla duszpasterzy.	1920	1	1.301.16.88
19	<u>Szef. Sanitarne NDWP</u> Sprawa poboru sióstr zakonnych. Informacja o nabożeństwach za poległych.	1920	2	1.301.17.97,113
20	<u>Oddz. V NDCA</u> Sprawy przynależności do Związku Młodzieży Chrześcijańskiej.	1920	1	1.301.11.96
21	<u>Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych</u> Korespondencja dotycząca praktyk religijnych w wojsku. Materiały dotyczące różnych wyznań. Wytyczne polityki wyznaniowej na ziemiach wschodnich. Organizacja duszpasterstwa w czasie wojny.	1932-1939	3 + 2	1.302.4.23.2. 125-127.235
22	<u>Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych</u> Szczegółowe zestawienie stanów faktycznych Sił Zbrojnych.	1939	1	1.302.4.283
23	<u>Oddz. I Sztabu Głównego, Wydział Ogól.-Org.</u> Organizacja służby duszpasterskiej w czasie pokoju. Schemat organizacyjny służby duszpasterskiej wyznania katolickiego. Organizacja etatów Kurii Biskupiej i Wydziału Wyznań Niekatolickich.	1921-1922	1	1.303.3.126
24	<u>Oddz. IV Sztabu Głównego</u> Projekt organizacji służby duszpasterskiej na stopie wojennej. Projekt organizacji służby duszpasterskiej wyznań niekatolickich na czas pokoju. Struktura służby duszpasterstwa na stopie wojennej. Etaty szefostwa służby duszpasterskiej. Korespondencja w sprawie kapelanów w formacjach na stopie wojennej. Założenia, zestawienia, schematy organizacyjne służby duszpasterskiej.	1922-1937	2	1.303.7.92.97

Lp.	Nazwa i treść	Daty	Liczba teczek	Sygnatura
25	<u>Oddz. V Sztabu Generalnego</u> Organizacja służby duszpasterskiej wyznania katolickiego. Duchowieństwo wyznań katolickich i niekatolickich. Listy, starszeństwa. Protokoły z posiedzeń Komisji Weryfikacyjnej dla oficerów rezerwy duchowieństwa. Listy kapelanów.	1919-1923	4	1.303.9.19. 155,161,188
26	<u>Front Galicyjski</u> Sprawa dziekanatu Frontu Galicyjskiego.	1919	1	1.310.1.61
27	<u>Front Pomorski</u> Przydziały kapelanów.	1920	1	1.310.10.90
28	<u>1 Armia</u> Wykaz kapelanów wojskowych. Korespondencja w sprawach duszpasterstwa. Sprawozdania dla władz cywilnych. Wykazy wypadków śmierci oraz opieka nad grobami. Informacje o śmierci ks. Ignacego Skorupki.	1920	3	1.311.1.16. 98,167
29	<u>3 Armia</u> Spis księży kapelanów 3 Armii.	1920	1	1.311.3.200
30	<u>4 Armia</u> Informacja o przydziałach księży.	1920-1921	1	1.311.4.355
31	<u>5 Armia</u> Wykaz kapelanów.	1920	1	1.311.5.23
32	<u>6 Armia</u> Depesze organizacyjne szefostwa duszpasterstwa.	1920	1	1.311.6.416
33	<u>7 Armia</u> Sprawozdania miesięczne z czynności w duszpasterstwie. Protokoły z zebrań księży wojskowych. Wykaz imienny duszpasterstwa przy 7 Armii. Przeniesienia duchownych.	1920	1	1.311.7.133
34	<u>57 pp</u> Akta duszpasterstwa.	1919-1921	1	1.320.57.159
35	<u>Wojskowe Biuro Historyczne</u> Wykazy imienne kapelanów odznaczonych Krzyżem Walecznych. Praca bp. Władysława Bandurskiego <i>Dla dobra i chwały Polski</i> . Korespondencja w sprawie wydania drukiem prac bp. Bandurskiego.	1921-1936	2	1.341.1.631,649
36	<u>Archiwum Wojskowe</u> Sprawa bp. Bandurskiego.	1925-1939	1	1.341.2.82
37	<u>DOK I</u> Instrukcja dla duchownych wojskowych. Zarządzenia w sprawach religijnych, księgi zmarłych Parafii Wojskowej w Warszawie. Duplikaty ksiąg urodzonych, zaślubionych i zmarłych w Parafii Wojskowej św. Barbary w Modlinie.	1920-1939	7	1.371.1.57.6 477-481

Lp.	Nazwa i treść	Daty	Liczba teczek	Sygnatura
38	<u>DOK II</u> Zarządzenia i sprawozdania do obchodów świąt religijnych. Projekt <i>Instrukcji dla księży kapelanów w sprawie pogadań etyczno-religijnych</i> . Metryki śmierci Jana Cybuli i Władysława Kumora.	1933-1937	3	1.371.2.107. 160,300
39	<u>DOK III</u> Opłaty metrykalne zmarłych osób wojskowych na terenie DOK III.	1927-1935	1	1.371.3.41
40	<u>DOK IV</u> Wykazy uposażenia szefostwa duszpasterstwa. Wykazy wypadków śmierci z lat 1919-1920. Wykaz zmarłych osób wojskowych i cywilnych z oddziałów stacjonujących na terenie O.K. IV.	1922-1934	4	1.371.4.204, 205.225-226
41	<u>DOK V</u> Wykazy uposażenia szefostwa duszpasterstwa. Księgi urodzin, chrztów. Księgi małżeństw.	1926-1938	12	1.371.5-35.272- 282
42	<u>DOK VI</u> Sprawy personalne kapelanów wojskowych.	1929	11	1.371.6.28
43	<u>DOK VII</u> Zarządzenia i rozkazy dziekana Okręgu Generalnego Poznań. Listy pasterskie. Referat <i>Religijność w armii polskiej</i> . List pasterski biskupa polowego. Zamierzenia szefostwa duszpasterstwa. Wykazy zmian stanu kapelanów.	1919-1932	3	1.371.7.20 143,144
44	<u>DOK VIII</u> Metryki chrztów. Wykazy urodzonych i ochrzczonych. Księgi ślubów, zmarłych w Bydgoszczy, Chełmnie, Starogardzie, Grudziądzu, Inowrocławiu, Toruniu. Remont kościoła garnizonowego w Bydgoszczy.	1919-1939	19	1.371.8.415, 551-568
45	<u>DOK IX</u> Wykazy zmarłych osób wojskowych i cywilnych z oddziałów stacjonujących na terenie O.K. IX. Plany kościoła garnizonowego i cmentarza wojskowego w Siedlcach.	1929-1938	2	1.371.9.21,17
46	<u>DOK X</u> Aneksy do akt ślubnych.	1925-1939	4	1.371-10.30-33
47	<u>Komenda Garnizonu Warszawa</u> Ceremonia przyjęcia nuncjusza apostolskiego na Zamku Królewskim.	1928	1	1.372.62.91
48	<u>Komenda Garnizonu Wilno</u> Rozkaz na uroczystość Bożego Ciała.	1920	1	1.372.64.1
49	<u>3 Dyon Żandarmerii</u> Wykazy uposażenia dziekanatu rzymskokatolickiego.	1920-1930	2	1.375.54.55

Lp.	Nazwa i treść	Daty	Liczba teczek	Sygnatura
50	Egzemplarz „Gazety Niedzielnej. Tygodnika oświatowo-religijno-społecznego”	1918	1	I.410.6.16
51	Memoriał księdza z Bydgoszczy dotyczący Ukrainy.	1937	1	I.440.4.23
52	Krótki zarys historii Związku Młodzieży Chrześcijańskiej YMCA. Materiały propagandowe o zadaniach tej organizacji.	1920	1	I.440.11.6

Źródło: opracowanie własne

Poniżej prezentuję załącznik nr 2⁵⁶, w którym znajdują się materiały o charakterze wyznaniowym w aktach I-X DOK z lat 1919-1939.

Tabela 2. Zasoby archiwalne o charakterze wyznaniowym w aktach I-X DOK z lat 1919-1939⁵⁷

Lp.	Nazwa i treść	Daty	Liczba teczek	Sygnatura
1	Niekatolicy na terenie DOK VII.	1922-1937	1	prot. 1772/89/15
2	Meldunki w sprawie cerkwi prawosławnej na terenie O.K. VIII.	1924-1938	1	prot. 1772/89/23
3	Kwartalne raporty wyznaniowe DOK II.	1924-1938	64	prot. 1772/89/56-64
4	Charakterystyka arcybiskupa wołyńskiego Aleksego Gronadskiego.	1939	1	prot. 1772/39/92 p1
5	Sytuacja wyznaniowa na terenie pow. chełmskiego.	1935-1939	1	prot. 1772/89/94
6	Sprawozdania i meldunki w sprawach wyznaniowych na Wołyniu i w Lubelskiem. Granice istniejących parafii rzymskokatolickich.	1937-1938	1	prot. 1772/89/95
7	Sprawozdania i meldunki sytuacyjne w sprawach wyznaniowych na Wołyniu i w Lubelskiem.	1935-1938	1	prot. 1772/89/97
8	Projekt rozbudowy sieci placówek kościoła rzymskokatolickiego.	1938-1939	1	prot. 1772/89/98
9	Charakterystyka terenu DOK II pod względem wyznaniowym.	1937-1939	1	prot. 1772/89/164
10	Meldunki dotyczące roli księży i popów w akcji koordynacyjnej.	1937-1939	1	prot. 1772/89/165

⁵⁶ Załącznik nr 2. Materiały o charakterze wyznaniowym znajdujące się w aktach Oddziału II 1 DOX I-X tylko częściowo opracowane, w: CAW, *Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym*.

⁵⁷ CAW, *Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym*, s. 1-2.

Lp.	Nazwa i treść	Daty	Liczba teczek	Sygnatura
11	Skład ludności wg wyznań na terenie DOK III.	1932	1	prot. 1772/89/176
12	Raporty SRI DOK IV dotyczące wykazu stanu wyznaniowego.	1925-1927	1	prot. 1772/39/213
13	Wykazy stanu wyznaniowego DOK VI.	1923-1935	1	prot. 1772/89/226
14	Wykaz stowarzyszeń i towarzystw rzymsko-katolickich.	1919-1920	1	prot. 1772/89/247
15	Akcja rewindykacyjna wyznaniowa.	1937-1939	1	prot. 1772/89/282
16	Ruch wyznaniowy, sekty religijne. Instrukcja o duszpasterstwie katolików wschodnich.	1936-1938	1	prot.1772/89/1465
17	Sprawy wyznaniowe.	1925-1931	1	prot. 1772/89/339
18	Wykazy stanu wyznaniowego.	1922-1931	1	prot. 1772/89/332
19	Zarządzenia dotyczące wykazów stanu wyznaniowego.	1926-1932	1	prot. 1772/89/343
20	Statystyka wyznaniowa szeregowych.	1922	1	prot. 1772/89/440
21	Wykazy stanu wyznaniowego Samodzielnego Referatu Informacyjnego DOK VIII Toruń.	1924-1926	1	prot. 1772/89/463, 464,468-470, 487,495,499

Źródło: opracowanie własne

W wyniku indywidualnych kwerend kolejne informacje odnalazłem np. w Oddziale II Sztabu Głównego (Generalnego) z lat 1921-1939, sygn. I.303.4. Poniżej dwa przykłady:

– Sygn. I.303.4.2661. Memoriał dotyczący reorganizacji służby duszpasterskiej wyznania prawosławnego w WP; wykaz duchowieństwa wojskowego i kościołów w Polsce; informacje na temat Święta Jordanu w Lublinie; opracowanie *O polityce państwowej wobec prawosławia w Polsce*; meldunki dotyczące odezwy metropolity warszawskiego Dionizego oraz raport z obserwacji metropolity Dionizego i jego otoczenia; meldunek SRI DOK II z odprawy kapelanów prawosławnych; memoriał w sprawie celibatu duchowieństwa grekokatolickiego; opracowanie w języku ukraińskim *Prawosławna Cerkiew w obronie przeciw rzymskokatolickiemu Kościołowi*. Lata 1921-1930.

– Sygn. I.303.4.2662. Materiały dotyczące działalności Kościołów niekatolickich i sekt religijnych w Polsce; statystyka wyznaniowa oficerów i szeregowych na terenie DOK II i VI; wykaz sekt religijnych na terenie DOK III i woj. łódzkiego. Lata 1921-1926.

2. Źródła z okresu II wojny światowej 1940-1945

W poniższej części pracy omawiającej czas II wojny światowej przyjęto lata 1940-1945. Czas przygotowania i działań zbrojnych kampanii polskiej 1939 został przedstawiony w materiałach poprzedniej części. Zasadnicze akta ukazujące duszpasterstwo reprezentowane są przez Główny Wydział Duszpasterstwa WP. Jest to zespół liczący 12 jednostek archiwalnych i zawiera głównie akta kancelaryjne oraz pewną ilość rozkazów okołowojskowych. W Głównym Wydziale Duszpasterstwa zachowały się ponadto arkusze ewidencji personalnej, sprawozdania z działalności duszpasterskiej kapelanów, księgi pogrzebowe z niektórych okresów walk⁵⁸. W poniższej tabeli zamieściłem także pozostałe materiały archiwalne pochodzące z innych zespołów i wskazujące na obecność posługi duszpasterstwa wojskowego w ogóle.

Tabela 3. Dokumenty na temat posługi duszpasterskiej w okresie II wojny światowej⁵⁹

Lp.	Nazwa i treść	Daty	Liczba teczek	Sygnatura
1	<u>2 Dywizja Strzelców Pieszych</u> Sprawozdania statystyczne dotyczące działalności Wszechświatowego Związku Młodzieży Chrześcijańskiej (YMCA).	1942-1945	1	II.50.578
2	Zarządzenia i korespondencja dotyczące współpracy dowódców pododdziałów z księżmi kapelanami.	1942-1944	1	II.50.949
3	Sprawy duszpasterstwa. Tematy kazań oraz korespondencja.	1940-1945	2	II.50.958
4	Modlitewniki, śpiewniki kościelne żołnierza.	1940-1945	1	II.50.959
5	Projekty kaplicy obozowej.	1942	1	II.50.980
6	Modlitewniki żołnierskie.	1941/45	1	II.50.965
7	<u>Uchodźstwo polskie na Węgrzech</u> Działalność katolickiego duszpasterstwa polskiego na Węgrzech wśród uchodźców polskich. Spis duchownych przebywających na Węgrzech.	1939-1945	1	II.50.957
8	<u>Główny Wydział Duszpasterstwa</u> Rozkazy, zarządzenia, instrukcje w sprawach organizacyjnych, szkoleniowych, personalnych, administracyjnych i gospodarczych. Sprawozdania z działalności duszpasterskiej kapelanów. Arkusze ewidencji personalnej. Księga zmarłych i zaginionych.	1943-1945	12	III.522.1-12 LWP cz. IV

Źródło: opracowanie własne

⁵⁸ CAW, *Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym*, s. 2.

⁵⁹ CAW, *Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym*, s. 9-10.

Powyższa dokumentacja powstawała z intencją zaprezentowania szerszemu gronu zgromadzonych w zasobie Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej w Nowym Dworze Mazowieckim materiałów archiwalnych, które związane są z powojennym duszpasterstwem wojskowym.

3. Akta Generalnego Dziekanatu z lat 1945-1964

Akta Generalnego Dziekanatu z lat 1945-1964 przekazano do Centralnego Archiwum Wojskowego w kilku partiach. Najwcześniejsza dokumentacja, za lata 1945-1946 o nr. spisu 1/53, została przekazana 18 listopada 1953 roku. Akta za lata 1946-1948 dostarczono 2 grudnia 1954 roku spisem 126/54. Następnie 11 maja 1959 roku Generalny Dziekanat WP przekazał do CAW akta z lat 1945-1955 spisem zdawczo-odbiorczym nr 535/59. Ostatnia partia dokumentów, za lata 1956-1964 z nr. spisu 1033/64, wpłynęła 22 czerwca 1964 roku. Akta przekazane do Archiwum IC MON w Modlinie (filia nr 1 CAW) przez Generalny Dziekanat Wojska Polskiego spisem akt 1017/95 otrzymały sygnaturę 176.1 (stan poniżej). Wykazowi nadano nazwę: *Spis akt przekazanych Nr 1017/95 Generalnego Dziekanatu WP*. Ogółem wpłynęło do CAW 167 j.a.⁶⁰ Zespół akt liczy 115 j.a., ok. 2,3 m.b. akt. Prace nad zespołem rozpoczęto w czerwcu, a zakończono we wrześniu 2008 roku.

Akta w większości występują w maszynopisie, choć niektóre z nich to rękopisy i formularze. W skład zespołu wchodzi również wycinki prasowe i dokumentacja ikonograficzna, która obok dokumentacji aktowej odgrywa bardzo istotną rolę. Zawiera on fotografie kościołów garnizonowych, księży kapelanów i osób cywilnych ubiegających się o pracę w Generalnym Dziekanacie WP. Znajdują się w nim również materiały kartograficzne w postaci map, planów, szkiców kościołów, cmentarzy, pomocy liturgicznych.

Na wyróżnienie zasługują następujące zespoły akt:

- dokumentacja dotycząca stanu gospodarki i finansów Generalnego Dziekanatu oraz podległych mu probostw garnizonowych, w szczególności rejestry dochodów i wydatków, preliminarze budżetowe, rozliczenia wydatków, zamówienia sprzętu liturgicznego i wyposażenia kościołów, sprawozdania z działalności;
- konserwacja, remonty budownictwa sakralnego (w tym projekty budowlane, mapy, plany, dokumentacja dotycząca cmentarzy), status zawodowy, socjalny i sprawy bytowe kapelanów WP (w tym korespondencja w sprawach płac, mieszkań, przeniesień, wnioski awansowe i odznaczeniowe, podania księży o przyjęcie do służby wojskowej, wyciągi z rozkazów MON);
- działalność niektórych probostw garnizonowych (Białystok, Wrocław), organizowanie różnych akcji, np. tworzenie komitetów kościelnych, budowa Domu Młodzieży im. gen. Świerczewskiego w Szczecinie;
- akta osób zaginionych i poległych w trakcie działań wojennych (odpisy aktów zgonu, zaświadczenia o zaginionych żołnierzach, informacje i komunikaty PCK), a także odpisy aktów chrztów, ślubów i inne zaświadczenia z probostw;
- działalność rozkazodawcza Ministerstwa Obrony Narodowej (dzienniki rozkazów MON 1947, 1955), Dowództwa Okręgu Wojskowego nr 1 (rozkazy).

⁶⁰ CAW, *Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym*, s. 1-12.

Warto wspomnieć, że część dokumentacji dotyczącej Generalnego Dziekanatu WP, ze względu na podległość, znajduje się w zespole Głównego Zarządu Politycznego WP przekazanego do AMON spisami – 344/92 (z lat 1957-1988; spośród wymienianych 987 pozycji przekazano 985; zmieniono sygn. na 175A: Rozkazy, zarządzenia, korespondencja), 380/92 (spośród wymienianych 2624 pozycji przekazano 2612). Są to akta dotyczące spraw związanych z działalnością duszpasterską i finansową duszpasterstwa wojskowego. Dokumentacja ta pochodzi głównie z lat 60. i 70., choć wśród niej znajduje się również ta z przełomu lat 40. i 50. Jest ona nieocenionym źródłem wiedzy dla niekompletnej dokumentacji w omawianym zespole.

W zespole Oddział Główny Sztabu Głównego (Generalnego), Departament Wychowania znajdujemy przykładowe akta nr 222/91 z lat 1957-1963 (37 pozycji); nr 377/92 z 1989 roku (6 pozycji); 378/92 z lat 1975-1990 (61 pozycji); 379/92 z 1989 roku (60 pozycji).

Poniżej opisuję pełen wykaz inwentarza skarbowego zespołu nr 176⁶¹. Cały zespół 176.1 Generalny Dziekanat Wojska Polskiego za lata 1945-1964 podzielony został na 8 grup rzeczowo-chronologicznych.

I. Rozkazy (1-10) – 10 j.a. Są to zarówno rozkazy MON, rozkazy wewnętrzne dotyczące wyjazdów służbowych, zmiany stanowisk i urlopów zdrowotnych, jak również rozkazy personalne i organizacyjne. Znajdują się także instrukcje, zarządzenia wewnętrzne oraz dekrety MON. Są to regulacje prawne, które miały istotny wpływ na sprawy wojska. Dotyczą zagadnień organizacyjnych, personalnych i porządkowych. Część tej grupy stanowią także wyciągi z rozkazów personalnych, uchwał Rady Państwa, zarówno oryginały, jak i ich kopie.

1. Dzienniki rozkazów MON z 1947 r. 1947 k. 232 dokumentacja aktowa.
2. Wyciągi z rozkazów personalnych MON. 1949 k. 30 dokumentacja aktowa.
3. Rozkazy organizacyjne Sztabu Generalnego WP; dokumentacja dotycząca etatów. 1947-1949 k. 42 dokumentacja aktowa.
4. Rozkazy wewnętrzne Generalnego Dziekanatu WP z lat 1948-1951. 1948-1951 k. 30 dokumentacja aktowa.
5. Rozkazy wewnętrzne Generalnego Dziekanatu z lat 1951-1954. 1951-1954 k. 100 dokumentacja aktowa.
6. Dzienniki rozkazów MON z 1952 r. 1952 k. 154 dokumentacja aktowa.
7. Dzienniki rozkazów MON z 1954 r. 1954 k. 175 dokumentacja aktowa.
8. Wyciągi z rozkazów personalnych oraz wyciągi z uchwał Rady Państwa. 1954 k. 52 dokumentacja aktowa.
9. Rozkazy i zarządzenia MON i instytucji centralnych MON. 1955 k. 14 dokumentacja aktowa.
10. Dzienniki rozkazów MON z 1955 r. 1955 k. 186 dokumentacja aktowa.

II. Sprawozdania duszpasterskie i kasowe z probostw garnizonów (11-33). Drugą grupę dokumentów stanowią **23 j.a.** Są to głównie sprawozdania kwartalne i roczne. Zachowały się sprawozdania z działalności i preliminarze budżetowe

⁶¹ CAW, *Inwentarz zespołu akt Generalnego Dziekanatu Wojska Polskiego* został zatwierdzony na posiedzeniu Komisji Metodycznej CAW w dniu 23 kwietnia 2009 roku.

probostw. Sprawozdania miały swój schemat: statystyka, Msze św., zaopatrzenie chorych, spowiedź, Komunia św., śluby, pogrzeby, praca społeczna, relacje z pracy duszpasterskiej⁶². Z wymienionych sprawozdań sporządzano sprawozdanie roczne ukazujące pracę duszpasterską księży kapelanów w poszczególnych parafiach⁶³. Sprawozdania kasowe księży kapelanów zobowiązani byli przysyłać kwartalnie w terminie do 15 dnia każdego miesiąca rozpoczynającego kwartał. Zawierały one dochody i rozchody danej parafii. W skład dochodów wchodziły: taca kościelna, ofiary dobrowolne, dotacje władz wojskowych i cywilnych, imprezy i skarbonki. Rozchody z kolei obejmowały: pensje i honoraria, konserwacje i remonty, inwestycje, wydatki konsumpcyjne oraz tzw. wydatki inne⁶⁴.

11. Sprawozdania duszpasterskie za II, III i IV kwartał 1951 r.; wytyczne do sporządzenia wojskowych planów budowlanych na 1952 r.; protokoły zdawczo-odbiorcze. 1951 k. 248 dokumentacja aktowa.
12. Sprawozdania kwartalne z pracy ks. mgr. Michała Zawadzkiego. 1951 k. 56 dokumentacja aktowa.
13. Sprawozdania duszpasterskie za I i III kwartał 1951 r. i III kwartał 1952 r.; sprawozdania kasowe za 1950 r.; sprawozdania kasowe kwartalne za I, II, III kwartał 1951 r. 1951 k. 327 dokumentacja aktowa.
14. Sprawozdania duszpasterskie kwartalne I, II, III i IV kwartał 1952 r.; sprawozdania z działalności społecznej za 1951 r. w poszczególnych garnizonach. 1952 k. 396 dokumentacja aktowa.
15. Sprawozdania duszpasterskie kwartalne za IV kwartał 1951 r., I, II, III kwartał 1952 r. oraz sprawozdania kasowe za 1951 r.; preliminarz budżetowy na 1952 r.; sprawozdanie i kosztorys odbudowy kościoła garnizonowego w Szczecinie. 1952 k. 286 dokumentacja aktowa.
16. Sprawozdania duszpasterskie za IV kwartał 1951 r. oraz I i III kwartał 1952 r.; wyciągi z rozkazów personalnych. 1952 k. 105 dokumentacja aktowa.
17. Sprawozdania kasowe IV kwartał 1952 r., I, II i III kwartał 1953 r.; sprawozdania duszpasterskie IV kwartał 1952 r., I i III kwartał 1953 r. 1953 k. 1025 dokumentacja aktowa.
18. Sprawozdania duszpasterskie za IV kwartał 1952 r., I, II i III kwartał 1953 r.; wyciąg z wykazu zmian do etatu. 1953 k. 108 dokumentacja aktowa.
19. Sprawozdania duszpasterskie za I, II, III, IV kwartał 1953 r. i II kwartał 1954 r.; sprawozdania kasowe za 1953 r. i II kwartał 1954 r. 1954 k. 477 dokumentacja aktowa.
20. Sprawozdania kasowe i duszpasterskie I, II i III kwartał 1954 r. 1954 k. 157 dokumentacja aktowa.
21. Sprawozdania duszpasterskie za I, II i III kwartał 1955 r. 1955 k. 57 dokumentacja aktowa.
22. Sprawozdania kasowe za I, II i III kwartał 1955 r.; sprawozdanie finansowe Generalnego Dziekanatu WP za 1955 r. 1955 k. 186 dokumentacja aktowa.

⁶² Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej, sygn. 176.1.80, k. 464-470.

⁶³ Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej, spis 471/92/3, k. 71.

⁶⁴ Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej, 176.1.40, k. 223-224, 229.

23. Sprawozdania duszpasterskie oraz kasowe kwartalne i kasowe roczne za 1954 r. 1955 k. 48 dokumentacja aktowa.
24. Sprawozdania duszpasterskie i kasowe IV kwartał 1955 r., I, II i III kwartał 1956 r. oraz sprawozdanie roczne za 1955 r. 1956 k. 42 dokumentacja aktowa.
25. Sprawozdania kasowe za IV kwartał 1955 r., I, II i III kwartał 1956 r. oraz roczne za 1955 r. 1956 k. 170 dokumentacja aktowa.
26. Sprawozdania duszpasterskie kwartalne za IV kwartał 1956 r. oraz I, II i III kwartał 1957 r. 1957 k. 266 dokumentacja aktowa.
27. Sprawozdania kasowe za IV kwartał 1956 r., I, II i III kwartał 1957 r.; protokół działalności finansowo-gospodarczej ZBoWiD za okres 01.09.1949-31.12.1956. 1957 k. 291 dokumentacja aktowa.
28. Sprawozdania duszpasterskie za IV kwartał 1957 r., I, II i III kwartał 1958 r.; protokół odprawy księży kapelanów odbytej w dniu 13.12.1957 r. 1958 k. 203 dokumentacja aktowa.
29. Sprawozdania kasowe za 1957 r. oraz kwartalne za IV kwartał 1957 r., I, II i III kwartał 1958 r. 1958 k. 170 dokumentacja aktowa.
30. Sprawozdania duszpasterskie za IV kwartał 1958 r. oraz I, II i III kwartał 1959 r. 1959 k. 98 dokumentacja aktowa.
31. Sprawozdania kasowe roczne za 1959 r., kasowe kwartalne za IV kwartał 1956 r. oraz I, II i III kwartał 1959 r. 1959 k. 135 dokumentacja aktowa.
32. Sprawozdania duszpasterskie za I, II i III kwartał 1960 r. 1960 k. 39 dokumentacja aktowa.
33. Sprawozdania kasowe za IV kwartał 1959 r., I, II i III kwartał 1960 r. 1960 k. 166 dokumentacja aktowa.

III. Protokoły (34-45) tworzą następną grupę (**12 j.a.**). W jej skład wchodzi protokoły odpraw księży kapelanów, dzięki którym można podsumować i ocenić ówczesną pracę duszpasterską, oraz protokoły posiedzeń Głównego Komitetu Kościelnego. Dokumenty posiadają jednakową strukturę: lista uczestników, porządek obrad, referaty, oceny działalności i wnioski z dyskusji. Do tej grupy przyporządkowane są również protokoły przekazania probostw, protokoły zniszczeń i kontroli przeprowadzonych w Generalnym Dziekanacie WP.

34. Protokoły odpraw księży kapelanów i inspekcji dziekana KBW. 1946-1948 k. 60 dokumentacja aktowa.
35. Projekt rozkazu Ministra Obrony Narodowej w sprawie utworzenia komitetów kościelnych; projekt statusu komitetów kościelnych; statut budowy i utrzymania kościołów garnizonowych. 1947-1948 k. 26 dokumentacja aktowa.
36. Protokoły posiedzeń Głównego Komitetu Kościelnego przy Generalnym Dziekanacie Wojska Polskiego. 1948-1949 k. 39 dokumentacja aktowa.
37. Protokoły odpraw księży kapelanów; referaty dotyczące m.in. przeszkód małżeńskich wg kodeksu prawa kanonicznego, cenzur kościelnych; protokoły inspekcji duszpasterskich. 1949 k. 455 dokumentacja aktowa.
38. Preliminarze budżetowe kościołów garnizonowych na 1950 r.; protokół generalnej odprawy księży kapelanów odbytej w dniu 26.04.1949 r.; sprawozdanie z wizytacji w Społecznym Domu Dziecka w Kemblinach. 1949 k. 390 dokumentacja aktowa.

39. Protokół zimowej kontroli księży kapelanów w 1950 r.; preliminarze budżetowe kościołów garnizonowych na 1951 r. 1950 k. 157 dokumentacja aktowa.
40. Protokół odprawy księży kapelanów odbytej w dniach 11.07.1950 i 08.10.1952 r.; sprawozdania duszpasterskie za I, II i III kwartał 1950 r. 1950-1950 k. 214 dokumentacja aktowa.
41. Protokoły odpraw księży kapelanów, kapelanów KBW i kapelanów pomocniczych. 1950 k. 35 dokumentacja aktowa.
42. Porządek nabożeństw w poszczególnych garnizonach; protokoły odpraw księży kapelanów; protokoły kolaudacyjne; sprawozdania duszpasterskie i kasowe za III kwartał 1952 r. 1952 k. 97 dokumentacja aktowa.
43. Protokoły przyjęcia i konieczności; wykaz paramentów wydanych dla kościołów katedralnych z magazynu Generalnego Dziekanatu WP. 1952 k. 12 dokumentacja aktowa.
44. Protokół sprawozdawczy z prac komisji inwentaryzacyjnej; wykaz sprzętu kwaterunkowego Generalnego Dziekanatu Wojska Polskiego. 1952 k. 62 dokumentacja aktowa.
45. Protokoły zniszczeń i kontroli przeprowadzonej w Generalnym Dziekanacie w dniach 16-17.03.1955 r. 1955 k. 18 dokumentacja aktowa.

IV. Dokumentacja dotycząca kościołów i cmentarzy garnizonowych (46-56).

Czwarta grupa liczy **11 j.a.** Zawiera akta dotyczące Domu Młodzieży w Szczecinie, wykazy kościołów i grobów wojskowych wraz z historią kościołów, pisma w sprawie prac remontowych kościołów garnizonowych. W jej skład wchodzi duża ilość dokumentacji kartograficznej: m.in. plany sytuacyjne, projekty remontów urządzeń wodociągowo-kanalizacyjnych, plany orientacyjne, szkice kościołów i elewacji, kopie map katastralnych. W grupie tej są również fotografie, rysunki i pocztówki niektórych kościołów.

46. Prośba o oddanie kościoła garnizonowego w Warszawie zakonowi pijarów; protokoły posiedzeń dywizyjnych Komitetu Kościelnego w poszczególnych garnizonach; wykaz kościołów i grobów wojskowych. 1946-1950 k. 232 dokumentacja aktowa.
47. Dokumentacja dotycząca budowy Domu Młodzieży w Szczecinie, m.in. odpisy umów zawartych pomiędzy Komitetem Domu Młodzieży a technikami przyjmującymi zamówienie; kosztorysy na wykonanie robót remontowych w budynku koszarowym Domu Młodzieży; plany sytuacyjne; mapy projektów. 1947-1948 k. 64 dokumentacja aktowa.
48. Dokumentacja dotycząca kościołów wojskowych w garnizonach: Wrocław, Gniezno, Biała Podlaska, Rzeszów, Radom, Szczecin, Kazuń, Żary, Lublin, Lidzbark, Olsztyn, Toruń, Skwierzyna, Siedlce, Gliwice, Białystok; mapy i plany sytuacyjne; wycinki prasowe; szkice. 1948-1950 k. 623 dokumentacja aktowa.
49. Dokumentacja dotycząca kościołów wojskowych w garnizonach: Łódź, Gdańsk-Wrzeszcz, Puławy, Kalisz, Jelenia Góra, Inowrocław, Gdańsk, Kielce, Bydgoszcz, Opole, Kraków, Katowice, Zamość, Rembertów, Toruń, Przemyśl, Poznań; szkice i plany sytuacyjne. Fot.: budynek mieszkalny przy kościele garnizonowym w Poznaniu. 1950 k. 498 dokumentacja aktowa.

50. Dokumentacja dotycząca remontów w kościołach garnizonowych; wyrok Sądu Okręgowego w Szczecinie w sprawie zapłaty 300 000 zł przez Edmunda Szafrąńskiego; dokumentacja dotycząca kościoła garnizonowego w Szczecinie oraz wykonania wentylacji w kościele Świętego Ducha w Łodzi. 1950-1951 k. 48 dokumentacja aktowa.
 51. Pisma dotyczące remontów w kościołach garnizonowych, m.in. zawiadomienie o odbiorze obiektu w Białobrzegach; spisy inwentarzy kościołów; informacje o wojskowym kościele katedralnym Najświętszej Marii Panny w Warszawie. 1955 k. 106 dokumentacja aktowa.
 52. Dokumentacja dotycząca konserwacji i remontów kościołów garnizonowych: protokoły zdawczo-odbiorcze, wykazy sprzętu kwaterunkowego, pisma w sprawie dodatków kredytowych. 1956 k. 79 dokumentacja aktowa.
 53. Dokumentacja dotycząca remontów cmentarzy wojskowych; spisy inwentarzy kościołów wojskowych; dokumentacja dotycząca utrzymania i przekazywania kościołów; plakaty i plany sytuacyjne. Fot.: kaplica cmentarna na cmentarzu wojskowym w Łodzi, nowy parkan na cmentarzu cywilnym w Łodzi, katafalk na cmentarzu wojskowym w Łodzi, plebania probostwa garnizonu Wrocław, plebania probostwa garnizonu w odbudowie. 1957 k. 299 dokumentacja aktowa.
 54. Meldunki opisujące prace remontowe w poszczególnych garnizonach; sprawozdania o stanie wewnętrznym i zewnętrznym kościołów; programy robót remontowych w kościele Warszawa-Bemowo; opis kościoła i spis inwentarza w Inowrocławiu. Fot.: projekt witraża do kościoła garnizonowego w Rzeszowie. 1958 k. 165 dokumentacja aktowa.
 55. Protokół szkód wynikłych na skutek pożaru; zestawienie cmentarzy, mogił, kwater żołnierzy WP i partyzantów na dzień 31.12.1958 r.; spisy zdawczo-odbiorcze kościołów garnizonowych. 1959-1959 k. 99 dokumentacja aktowa.
 56. Protokoły dotyczące robót budowlanych przy kościołach; protokoły dotyczące inwestycji na cmentarzach wojskowych; protokoły zdawczo-odbiorcze. Fot.: posesja kościoła NSJ w Białymstoku. 1960 k. 128 dokumentacja aktowa.
- V. Działalność duszpasterska Generalnego Dziekanatu WP (korespondencja) (57-76).** Piąta grupa akt liczy **20 j.a.** Znajdują się w niej instrukcje, wytyczne, zarządzenia dla żołnierzy i kapelanów wojskowych dotyczące prawidłowej działalności w wojsku. Większość dokumentów stanowi korespondencja Generalnego Dziekanatu prowadzona z poszczególnymi probostwami oraz z Ministerstwem Obrony Narodowej i jego wydziałami. W grupie tej są również zapotrzebowania na utrzymanie kościołów, raporty i meldunki księży kapelanów.
57. Dokumentacja dotycząca m.in. ks. płk. Włodzimierza Ławrynowicza oraz byłego kościoła ewangelicko-augsburskiego św. Trójcy w Łodzi; karta ewidencyjna ks. płk. W. Ławrynowicza; wycinek prasowy. 1945-1948 k. 420 dokumentacja aktowa.
 58. Instrukcja dla oficerów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo przeciwpożarowe; zarządzenia szefa Sztabu Generalnego WP o współpracy z miesięcznikiem wojskowym „Bellona”. 1946 k. 258 dokumentacja aktowa.
 59. Organizacja i działania służby duszpasterskiej WP w 1946 r.; wytyczne dotyczące udziału wojska w pogrzebach; rozkaz nr 69 z dnia 26.02.1946 r.

- dotyczący dokonania obliczeń strat i kosztów poniesionych przez WP w wojnie z Niemcami. 1946 k. 583 dokumentacja aktowa.
60. Sprawozdania z działalności duszpasterskiej; programy szkoleniowe. 1946-1947 k. 425 dokumentacja aktowa.
 61. Prośba o delegowanie kapelana wojskowego do nowo otwartego Zakładu Szkolnego dla inwalidów wojennych w Łęborku; wyciągi z rozkazów personalnych szefa departamentu MON; akta dotyczące kapelanów pomocniczych. 1946-1949 k. 131 dokumentacja aktowa.
 62. Wykaz świąt państwowych i kościelnych; pisma informujące o miejscu przechowywania akt metrykalnych, zapotrzebowanie na utrzymanie kościołów garnizonowych, cmentarzy wojskowych; kosztorysy remontów. 1947 k. 372 dokumentacja aktowa.
 63. Korespondencja wypływająca z garnizonu Białystok dotycząca m.in. odbudowy kościoła; miesięczne raporty sprawozdawcze; sprawozdanie z uroczystości w czasie świąt Bożego Narodzenia. 1947 k. 108 dokumentacja aktowa.
 64. Korespondencja wypływająca z garnizonu Białystok; zarządzenia organizacyjne nr 010/Org. Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 10.05.1947 r.; rozkaz garnizonowy w związku z obchodami święta reformy rolnej i Święta Lotnictwa. 1947 k. 52 dokumentacja aktowa.
 65. Rozkazy organizacyjne, meldunki; dokumenty dotyczące spraw personalnych oraz działalności duszpasterskiej. 1947 k. 67 dokumentacja aktowa.
 66. Prośby dotyczące przeniesień, zmian na stanowiskach oraz obsadzenia stanowisk kapelańskich; rozkazy dzienne i oficerskie szefa Departamentu Organizacji i Planowania. 1947 k. 388 dokumentacja aktowa.
 67. Dokumentacja dotycząca obsługi duszpasterskiej w parafiach, odbudowy kościołów garnizonowych; rozkaz o podejmowaniu akcji charytatywnych przy kościołach garnizonowych; sprawozdanie z odprawy księży kapelanów z udziałem ministra obrony narodowej Michała Roli-Żymierskiego. 1947 k. 431 dokumentacja aktowa.
 68. Dokumentacja dotycząca działalności Domu Dziecka w Kemblinach oraz remontów w kościołach garnizonowych; projekt organizacji duszpasterstwa KBW. 1947-1950 k. 378, dokumentacja aktowa.
 69. Informacja dotycząca praktyk religijnych; odciski i odpisy pieczęci oraz stempli. 1948 k. 58 dokumentacja aktowa.
 70. Dokumentacja dotycząca podstawowej działalności Generalnego Dziekanatu WP; informacje o publikacjach w „Kapelanie Wojskowym”; dokumentacja dotycząca przygotowywanych preliminarzy budżetowych w poszczególnych parafiach wojskowych; dokumentacja o charakterze personalnym. 1949 k. 394 dokumentacja aktowa.
 71. Zarządzenie nr 2 w sprawie przedstawiania pracowników cywilnych administracji wojskowej do odznaczeń państwowych; plan inwestycji budowlanych w ramach planu 6-letniego 1950-1955. 1949 k. 28 dokumentacja aktowa.
 72. Dokumentacja dotycząca zmian w etatach oraz działalności duszpasterskiej w poszczególnych probostwach; zapotrzebowania na opłatki; protokoły zdawczo-odbiorcze. [1940] 1949 k. 28 dokumentacja aktowa.

73. Projekt przeprowadzenia spowiedzi wielkanocnej żołnierzy w 1950 r.; sprawozdanie ks. płk. Wacława Pyszkowskiego z wyjazdu do Krakowa, Oświęcimia i Bydgoszczy w dniach 15-19.04.1950 r. 1950 k. 831 dokumentacja aktowa.
74. Wykaz akt metrycznych parafii wojskowych; sprawozdania duszpasterskie za II, III i IV kwartał 1950 r.; meldunki o odprawach służbowych. Fot.: pomnik – obelisk wzniesiony w Dęblinie. 1950 k. 511 dokumentacja aktowa.
75. Wyciągi z ewidencji pochwał i kar; sprawozdania z pracy duszpasterskiej za IV kwartał 1949 r.; program szkolenia pracowników kontraktowych; protokół odprawy dziekanów OW w Warszawie w dniu 14.02.1950 r.; miesięczne raporty sprawozdawcze poszczególnych garnizonów. 1950 k. 325 dokumentacja aktowa.
76. Analiza kosztów na ukończenie robót w kościele garnizonowym w Warszawie; zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego WP nr 0107/Sztab. z dnia 18.11.1955 r. w sprawie przekazania materiałów archiwalnych. 1955 k. 39 dokumentacja aktowa.

VI. Sprawy personalne księży kapelanów (77-93). Następny dział liczy 17 j.a. W jego skład wchodzi ankiety personalne, podania o przyjęcie do służby, życiorysy, opinie o kandydatach, kwestionariusze, wnioski awansowe, meldunki o wyjazdach służbowych i urlopach wypoczynkowych. Zachowały się fotografie księży kapelanów, kapelanów pomocniczych, legitymacja żołnierza szeregowego, a nawet wycinki prasowe dotyczące nowo mianowanego kapelana.

77. Arkusze ewidencji personalnej; wnioski awansowe, charakterystyki służbowe; wykazy osób zawierających związek małżeński na Węgrzech. Fot.: żołnierz szeregowy. 1940-1950 k. 170 dokumentacja aktowa.
78. Arkusze ewidencji personalnej, wyciągi z ksiąg metrykalnych; dokumentacja dotycząca kościoła garnizonowego w Sopocie; wycinki prasowe. Fot.: kościół garnizonowy św. Jerzego w Sopocie. 1940-1950 k. 142 dokumentacja aktowa.
79. Ankiety personalne, rozkazy wyjazdu; życiorysy, opinie o kandydacie, kwestionariusze osobowe, wnioski awansowe, akty zgonów; wycinki prasowe. Fot.: ks. Andrzej Gromadzki – administrator parafii w Bolesławcu. 1945-1950 k. 220 dokumentacja aktowa.
80. Dyslokacja księży kapelanów; wyciągi z rozkazów personalnych; wykaz księży kapelanów w poszczególnych duszpasterstwach; spis oficerów WP. 1945-1946 k. 81 dokumentacja aktowa.
81. Rozkazy personalne, oficerskie, wyciągi z rozkazów; regulamin służby duszpasterstwa wojsk polskich. 1946 k. 118 dokumentacja aktowa.
82. Prawa i obowiązki kapelanów wojskowych wg Statutu Duszpasterstwa Wojskowego; akt doręczenia odznaczeń z postanowienia Prezydenta RP z dnia 22.12.1947 r.; dokumentacja dotycząca ss. Edwarda Karwota. 1948 k. 375 dokumentacja aktowa.
83. Meldunki księży o wyjazdach służbowych i przeniesieniach do innego garnizonu; prośby o przysyłanie metryk sakramentów św.; protokół odprawy księży kapelanów z dnia 29.09.1955 r. 1955 k. 135 dokumentacja aktowa.

84. Rozkaz personalny nr 136; wyciągi z rozkazów personalnych i uchwał Rady Państwa; zarządzenie szefa Sztabu Generalnego WP nr 0123/Org. z dnia 10.05.1955 r. 1955 k. 12 dokumentacja aktowa.
85. Życiorysy księży i podania o przyjęcie do służby wojskowej; wyciągi z uchwały Rady Państwa. 1956 k. 193 dokumentacja aktowa.
86. Meldunki o stanie bojowym, wyciągi z uchwał o odznaczeniach, podania księży o przyjęcie do służby; dokumentacja dotycząca przekazywania do archiwum akt personalnych zwolnionych pracowników cywilnych. 1956 k. 41 dokumentacja aktowa.
87. Prośby księży o przeniesienie do innego garnizonu; podania o przyjęcie do służby wojskowej; ankiety personalne; wycinki prasowe, kartki pocztowe. 1957 k. 420 dokumentacja aktowa.
88. Wnioski o mianowanie na wyższy stopień, o nadanie medali, akty wręczenia odznaczeń; meldunki o stanie bojowym i ewidencyjnym. 1957 k. 67 dokumentacja aktowa.
89. Podania księży o przyjęcie do służby wojskowej wraz z życiorysami, podania o przyjęcie w charakterze kapelana pomocniczego; protokół odprawy księży kapelanów z dnia 21.11.1958 r. w Generalnym Dziekanacie WP; kartki pocztowe. 1958 k. 422 dokumentacja aktowa.
90. Wyciągi z rozkazów personalnych; meldunki o stanie bojowym; wnioski o nadanie odznaczeń i mianowanie; kwestionariusze w sprawach uzyskania legitymacji oficerskiej. 1958 k. 93 dokumentacja aktowa.
91. Wyrok Okręgowego Sądu Wojskowego w Warszawie w sprawie kpt. Bogdana Nawrota; ankiety personalne księży ubiegających się o przyjęcie do służby; zezwolenia na wyjazdy zagraniczne. Fot.: księża kapelani ubiegający się o przyjęcie do służby wojskowej. 1959 k. 235 dokumentacja aktowa.
92. Akta personalne zwolnionych pracowników cywilnych i kapelanów pomocniczych zatrudnionych w Generalnym Dziekanacie WP. Fot.: księża kapelani i pracownicy cywilni zatrudnieni w Generalnym Dziekanacie WP. 1959-1964 k. 79 dokumentacja aktowa.
93. Podania księży o przyjęcie do służby wojskowej; akta personalne dotyczące sprawy Bolesława von Woellca; dokumentacja ks. ppłk. Władysława Mroza niezbędna do celów emerytalnych; wycinki prasowe. Fot.: Bolesław von Woellc – oszust w mundurze WP podszywający się pod lekarza medycyny. 1960 k. 333 dokumentacja aktowa.

VII. Dokumentacja finansowa i administracyjno-gospodarcza (94-115).

- Kolejna grupa liczy **18 j.a.** Włączono do niej akta dotyczące umów na zakup sprzętu liturgicznego, budżetów kościołów garnizonowych, planów finansowych na dany rok i preliminarzy wydatków budżetowych Generalnego Dziekanatu WP.
94. Odpisy, prośby, podania, zaświadczenia dotyczące zgonów żołnierzy WP poległych w II wojnie światowej. 1943-1948 k. 59 dokumentacja aktowa.
 95. Zeznania świadków dotyczące chrztów, ślubów, zgonów. 1946-1948 k. 304 dokumentacja aktowa.
 96. Metryki zgonów żołnierzy garnizonu wojskowego Białystok. 1946-1948 k. 42 dokumentacja aktowa.

97. Zeznania świadków oraz odpisy świadectw ślubu, chrztu, zgonu. 1947 k. 363 dokumentacja aktowa.
98. Protokoły i programy dotyczące odbudowy kościołów garnizonowych; kosztorysy na zabezpieczenie i remont kościołów; protokoły konieczności remontów kościołów i cmentarzy garnizonowych. 1946-1950 k. 238 dokumentacja aktowa.
99. Rachunki potwierdzające zakupy na rzecz kościoła garnizonowego w Białymstoku; lista osób dających ofiarę na kościół w Białymstoku. 1947 k. 159 dokumentacja aktowa.
100. Preliminarze budżetowe kościołów garnizonowych i cmentarzy wojskowych; sprawozdania kasowe. 1948-1950 k. 157 dokumentacja aktowa.
101. Preliminarze budżetowe, kosztorysy na ogrodzenia i utrzymanie cmentarzy garnizonowych; umowy na zakup przedmiotów liturgicznych; szkice i plany sytuacyjne. 1950 k. 150 dokumentacja aktowa.
102. Budżety kościołów garnizonowych na 1950 r. 1950 k. 37 dokumentacja aktowa.
103. Plan zamierzeń budowlanych Generalnego Dziekanatu WP na 1951 r.; plany wykonawcze kredytów na 1951 r.; protokół przeprowadzonej kontroli Generalnego Dziekanatu WP. 1950 k. 134 dokumentacja aktowa.
104. Plan realizacji budżetu Generalnego Dziekanatu za 1952 r.; protokół kontroli gospodarki finansowej przeprowadzony w Generalnym Dziekanacie WP; meldunki o stanie etatowo-ewidencyjnym. 1951 k. 111 dokumentacja aktowa.
105. Dokumentacja finansowa, plany finansowo-gospodarcze, wykaz sprzętu kwaterunkowego. 1953 k. 52 dokumentacja aktowa.
106. Plan finansowo-gospodarczy Generalnego Dziekanatu WP na 1955 r.; sprawozdanie z realizacji budżetu Generalnego Dziekanatu WP na 1954 r.; protokół rewizji gospodarki finansowo-materiałowej przeprowadzonej w Generalnym Dziekanacie WP w dniach 26-29.10.1954 r. 1954 k. 59 dokumentacja aktowa.
107. Preliminarz wydatków na lata 1956-1960. 1955 k. 21 dokumentacja aktowa.
108. Plan wojskowych przewozów osobowych na 1957 r.; wniosek Generalnego Dziekanatu WP w sprawie zgłoszenia potrzeb inwestycyjnych. 1956 k. 33 dokumentacja aktowa.
109. Akta dotyczące sprawdzenia instalacji elektrycznej oraz dysponowania przez księży lokalami na plebaniach. 1957 k. 187 dokumentacja aktowa.
110. Preliminarz wydatków Generalnego Dziekanatu WP na 1958 r. 1957 k. 55 dokumentacja aktowa.
111. Dokumentacja dotycząca remontów kościołów garnizonowych; preliminarz wydatków budżetowych na 1959 r. 1958 k. 37 dokumentacja aktowa.
112. Preliminarz wydatków budżetowych na 1960 r.; instrukcja o inwentaryzacji wydawnictw fachowo-wojskowych; protokół rewizji gospodarki finansowej przeprowadzonej w Generalnym Dziekanacie WP. 1959 k. 35 dokumentacja aktowa.
113. Protokół i dokumenty śledcze w sprawie braku przedmiotów w Generalnym Dziekanacie WP; protokół zniszczenia dokumentów niestanowiących wartości. 1959 k. 141 dokumentacja aktowa.

114. Preliminarz wydatków budżetowych Generalnego Dziekanatu na 1961 r. 1960 k. 30 dokumentacja aktowa.

115. Dokumentacja dotycząca m.in. umów o prace budowlano-montażowe, kalkulacji kosztów rocznych dla oficerów i podoficerów w wojskach lądowych i artylerii przeciwlotniczej na 1960 r. 1960 k. 123 dokumentacja aktowa.

VIII. Ostatni dział tworzą **Akta metrykalne – 4 j.a.** Wśród nich znajdują się dokumenty, tj. zaświadczenia, odpisy dotyczące zgonów żołnierzy WP, odpisy świadectw ślubów, chrztów i zgonów oraz zapisy zeznań dotyczących zawieranych ślubów kościelnych i chrztów.

Warto zaznaczyć, że większość dokumentacji pochodzi z lat 1945-1960. Z lat 1960-1964 jest tylko 1 j.a., którą stanowią akta personalne księży kapelanów. Zdarza się, że wewnątrz danej grupy znajdują się dokumenty kwalifikujące się do innej. Jest to podyktowane tym, że materiał w poszytach ma różnorodny charakter, co uniemożliwia skrupulatny podział. Jednocześnie ranga instytucji nie pozwala na ingerencję wewnątrz poszytów⁶⁵.

4. Akta Generalnego Dziekanatu z lat 1981-1983

Wśród akt przekazanych do Archiwum IC MON (załącznik 3) przez Ordynariat Polowy spisem 471/92 wymienić należy:

- dokumenty (głównie korespondencja) dotyczące spraw natury gospodarczej i finansowej (dochody, wydatki, sprzęt, wyposażanie, rozbudowa kościołów garnizonowych),
- zagadnienia personalne (przeniesienia, wnioski awansowe odznaczeniowe, wyciągi z rozkazów personalnych),
- formy i metody prowadzenia działalności duszpasterskiej w wojsku (protokoły z odpraw służbowych kapelanów, korespondencja z GZP WP),
- protokoły zdawczo-odbiorcze z przekazania obowiązków służbowych,
- nieliczne zarządzenia i rozkazy MON⁶⁶.

Tabela 4. Spis akt przekazanych nr 471/92 Generalnego Dziekanatu WP⁶⁷

Lp.	Nazwa i treść	Daty	Liczba teczek	Sygnatura
1	T.N. 2 Pisma wychodzące i wchodzące w sprawach administracyjno-gospodarczych, finansowych, personalnych, duszpasterskich, różne.	1981	1	471/92/1
2	T.N. 2 Korespondencja wychodząca i wchodząca w sprawach administracyjno-gospodarczych, finansowych, personalnych, duszpasterskich, różnych.	1982	1	471/92/2
3	T.N. 2 Korespondencja wychodząca i wchodząca w sprawach administracyjno-gospodarczych, finansowych, personalnych, duszpasterskich, protokoły z odpraw, różne.	1983	1	471/92/3

Źródło: opracowanie własne

⁶⁵ CAW, *Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym*, s. 16.

⁶⁶ CAW, *Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym*, s. 2

⁶⁷ CAW, *Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym*, Załącznik nr 3, b.p.

Tabela 5. Spis akt nr 472/92 Generalnego Dziekanatu WP⁶⁸

Lp.	Nazwa i treść	Daty	Liczba teczek	Sygnatura
1	T.N. 3 Protokoły z odpraw służbowych, inspekcji, przekazania probostw, rozkazy i zarządzenia.	1981	1	472/92/1
2	T.N. 3 Protokoły z odpraw służbowych, inspekcji, przekazania probostw.	1982	1	472/92/2

Źródło: opracowanie własne

Wnioski

1. Zasoby Centralnego Archiwum Wojskowego zawierają wiele cennych dokumentów na temat duszpasterstwa wojskowego w Polsce.
2. Z pewnością pośród wielkiego zasobu Centralnego Archiwum Wojskowego znajdują się kolejne materiały archiwalne dotyczące posługi kapelanów wojskowych czy szeroko rozumianego duszpasterstwa wojskowego.
3. Istnieje potrzeba nieustannego badania i prowadzenia kwerend archiwalnych w zasobach archiwalnych nie tylko w kraju, ale i za granicą (Rzym, Londyn. Paryż, Genewa, USA, Jerozolima...).
4. Zasoby źródeł archiwalnych w Centralnym Archiwum Wojskowym, chociaż bardzo znaczące, mają luki w ciągłości dokumentacji archiwalnej pod względem określenia dat (1918-1939), pod względem ciągłości dokumentów (1939-1945, 1945-1964, 1981-1983). Brakuje dokumentów z lat 1965-1982.
5. Ważnym ograniczeniem badawczym jest chociażby brak wszystkich rozkazów wewnętrznych do katolickiego duchowieństwa wojskowego; są tylko za lata 1919-1933.
6. Brakuje również danych bibliograficznych na temat wielu kapelanów wojskowych.
7. Pomimo licznej korespondencji z instytucjami państwowymi nie znajdujemy w Centralnym Archiwum Wojskowym dużej ilości materiałów dotyczących posługi biskupów polowych.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła

Centralne Archiwum Wojskowe (CAW)

Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym, oprac. N. Mroczek, Warszawa 1997.

Inwentarz zespołu (zbioru) akt Komend Garnizonów z lat 1918-1939.

Inwentarz zespołu akt Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego z lat 1945-1949, opr. M. Obarecki, W. Hiler, Warszawa 1988.

⁶⁸ CAW, *Duszpasterstwo wojskowe w zasobie archiwalnym*. Załącznik nr 3, b.p.

- Kapelani wrześniowi. Służba duszpasterska w Wojsku Polskim w 1939 r. Dokumenty, relacje, opracowania*, red. W.J. Wysocki i in., Warszawa 2001.
- Konkordat zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską a Polską z dnia 10 lutego 1925 r.*, DzU 1925, nr 72, poz. 501.
- Piontek Paweł, Wesołowski Marek, *Generalny Dziekanat Wojska Polskiego*, Warszawa 2006.
- „Polska Bibliografia Wojskowa”, 86 (2019) z. 3.
- Raina Peter, *Kościół w PRL. Dokumenty 1945-1959*, t. 1, Poznań 1994.
- Wesołowski Marek, Kośmider Tomasz, *Duszpasterstwo wojskowe w Polsce w latach 1945-1991*, cz. 1, 1945-1956, Warszawa 2007.

Opracowania

- Böhm Tadeusz, *Organizacja wojskowa służby duszpasterskiej wyznania rzymsko-katolickiego w II Rzeczypospolitej*, „Wiedza Obronna”, (1993) nr 2, s. 91-101.
- Böhm Tadeusz, *Organizacja wojskowa służby duszpasterskiej wyznania rzymsko-katolickiego w II Rzeczypospolitej*, „Życie i Myśl”, (1994) nr 2, s. 42-50.
- Burzyński Henryk, *Struktura duszpasterstwa wojskowego w kościelnym prawie powszechnym*, Radom 1999.
- Bylina Sławomir, *Historiografia duszpasterstwa wojskowego na Pomorzu Zachodnim*, <https://readgur.com/doc/1426825/ks.-ppor.-dr-slawomir-bylina--historiografia-duszpasterstwa> (dostęp: 20.04.2016).
- Bylina Sławomir, *Stan badań nad duszpasterstwem wojskowym w 1939 roku*, w: *Kampania polska 1939 roku. Studia*, t. 3, red. J. Tym, Warszawa 2024, s. 231-257.
- Bylina Sławomir, *Źródła i materiały do dziejów duszpasterstwa wojskowego na terenie diecezji siedleckiej*, „Rocznik Białkopodlaski”, 23 (2015) s. 359-380.
- Chodyniecki Dariusz, *Kapelani wojskowi w dziejach Polski do wybuchu II wojny światowej*, „Saeculum Christianum”, 4 (1997) nr 2, s. 105-153.
- Domasłowski Jerzy, *Kościół Ewangelicko-Augsburski w Poznaniu i w Zachodniej Wielkopolsce w latach 1919-2005*, Poznań 2005.
- Duszpasterstwo służb mundurowych w Polsce. Aspekty organizacyjno-prawne*, red. S. Bylina, P. Stanisław, Lublin 2023.
- Grzybowski Jerzy, *W służbie Rzeczypospolitej. Duszpasterstwo wojskowe wyznania prawosławnego w Wojsku Polskim w latach 1919-1949*, Warszawa 2016.
- Hajduczenia Mikołaj, *Prawosławne duszpasterstwo wojskowe w II Rzeczypospolitej (na przykładzie DOK VIII Toruń)*, w: *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, red. J. Ziółek, A. Barańska, W. Matwiejczyk, D. Nawrot, E.M. Ziółek, Lublin 2004, s. 409-422.
- Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, red. J. Ziółek, A. Barańska, W. Matwiejczyk, D. Nawrot, E.M. Ziółek, Lublin 2004.
- Humeński Juliusz, *Wspomnienia wojenne kapelanów wojskowych 1939-1945*, Warszawa 1974.
- Jacewicz Wiktor, Woś Jan, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymsko-katolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, t. 1-5, *Straty osobowe*, Warszawa 1977-1981.
- Jaworski Piotr, *Rys historyczny posługi kapelanów wojskowych w Polsce do czasu utworzenia stałego duszpasterstwa*, „Tarnowskie Studia Teologiczne”, 36 (2017) z. 1, s. 99-118.

- Józef Feliks Gawlina: *Biskup Polowy Polskich Sił Zbrojnych*, oprac. A.K. Kunert, Warszawa 2002.
- Karp Sabina, *Status Ordynariatu Polowego w Polsce*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, 33 (2020) s. 113-128.
- Kłakus Michał, *Okoliczności wyboru Józefa Gawliny Biskupem Polowym (1933)*, w: *Duszpasterstwo służb mundurowych w Polsce. Aspekty organizacyjno-prawne*, red. S. Bylina, P. Stanisław, Lublin 2023, s. 51-76.
- Kowalski Tadeusz Antoni, *Mniejszości narodowe w Siłach Zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej (1918-1939)*, Toruń 1997.
- Łopatecki Karol, *Religijność żołnierzy w świetle artykułów wojskowych – założenia metodologiczne*, „Orientalia Christiana Cracoviensia”, 6 (2014) s. 81-94.
- Martyrologia duchowieństwa polskiego 1939-1956*, red. B. Bejze, A. Galiński, Łódź 1993.
- Mniejszości narodowe i wyznaniowe w siłach zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej 1918-1939. Zbiór studiów*, red. Z. Karpus, W. Rezmer, Toruń 2001.
- Mrówczyński Marek, *Regulacja prawna duszpasterstwa wojskowego w Polsce. Stan obecny na tle stanu prawnego od konkordatu z 1925 roku*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Prawo”, 36 (307) (1996) s. 107-123.
- Nowak Edmund, *Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce 968-1831*, Warszawa 1932.
- Odziemkowski Janusz, *Służba duszpasterska Wojska Polskiego 1914-1945*, Warszawa 1998.
- Odziemkowski Janusz, Frątczak Sławomir, *Polskie duszpasterstwo wojskowe*, Warszawa 1996.
- Odziemkowski Janusz, Spychała Bolesław, *Duszpasterstwo wojskowe w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1987.
- Organizacja i działania bojowe Ludowego Wojska Polskiego w latach 1943-1945*, red. M. Anusiewicz, Warszawa 1958.
- Płoski Tadeusz, *Duszpasterstwo wojskowe w Polsce w świetle stosunków Państwo – Kościół*, „Studia Warmińskie”, 37 (2000) s. 579-595.
- Płoski Tadeusz, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Studium prawne z uwzględnieniem praw człowieka i prawa humanitarnego*, Olsztyn 2006.
- Płoski Tadeusz, *Próby reorganizacji duszpasterstwa wojskowego w Polsce po II wojnie światowej*, „Nasza Służba”, (1997) nr 5, s. 10-11.
- Płoski Tadeusz, *Struktura prawno-organizacyjna duszpasterstwa wojskowego w II Rzeczypospolitej*, „Prawo Kanoniczne”, (2002) nr 3-4, s. 243-268.
- Podlewski Stanisław, *Wierni Bogu i Ojczyźnie. Duchowieństwo katolickie w walce o niepodległość Polski w II wojnie światowej*, Warszawa 1971.
- Ratajczak Beata, *Duszpasterstwo wojskowe*, w: *Prawo wyznaniowe*, red. H. Misztal, Lublin 2000, s. 188-197.
- Roguski Rafał, *Duszpasterstwo wojskowe i religijność żołnierzy Armii Polskiej w ZSRR, na Bliskim Wschodzie i w kampanii włoskiej*, „Rocznik Naukowy. Historia Religii na Ukrainie”, 24 (2014) nr 1, s. 616-627.
- Rulka Kazimierz, *Martyrologia duchowieństwa polskiego 1939-1956*, „Ateneum Kapłańskie”, 122 (1994) z. 1, s. 185-188.
- Sieński Hieronim, *Polskie duszpasterstwo wojskowe. Bibliografia*, t. 1, Warszawa 1994, t. 2, Warszawa 1996.

- Stopniak Franciszek, *Tajna organizacja polskich kapelanów wojskowych w latach II wojny światowej*, w: *Kościół katolicki na ziemiach polskich w czasie II wojny światowej*, Warszawa 1973, s. 227-252.
- Topol Andrzej, *Wilhelm Kubsz (1911-1978): pierwszy kapelan Ludowego Wojska Polskiego*, Katowice 1983.
- Waszkiewicz Zofia, *Duszpasterstwo w siłach zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej 1919-1939*, Toruń 2000.
- Werra Zbigniew, *Rząd sowiecki a sytuacja społeczno-religijna Polaków deportowanych do ZSRR*, w: *Państwo – religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku*, red. J. Durka, Kalisz 2014, s. 174-202.
- Wesołowski Marek, *Duszpasterstwo Wojska Polskiego w pierwszych latach powojennych*, Warszawa 2006.
- Wysocki Wiesław Jan, *Duszpasterstwo wojskowe w Armii Polskiej w ZSRR i w I Armii Wojska Polskiego*, „Saeculum Christianum. Pismo Historyczne”, 20 (2013) s. 217-232.
- Wysocki Wiesław Jan, *Duszpasterstwo wojskowe w Armii Polskiej w ZSRR i w I Armii Wojska Polskiego*, w: *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, red. J. Ziółek, A. Barańska, W. Matwiejczyk, D. Nawrot, E.M. Ziółek, Lublin 2004, s. 571-592.